

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning

Camilla Brørup Dyssegaard og Niels Egelund

**Systematisk kortlægning om forældre-
involvering og forældresamarbejde, der
kan fremme læring hos børn og unge
med ressourcesvag social baggrund i
dagtilbud og skole**

AARHUS UNIVERSITET

Camilla Brørup Dyssegaard & Niels Egelund

**Systematisk kortlægning om
forældreinvolvering og forældre-
samarbejde, der kan fremme
læring hos socialt udsatte børn og
unge i dagtilbud og skole**

Clearinghouse – forskningsserien 2016 nummer 29
DPU, Aarhus Universitet, 2016

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning
er en del af Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet

Clearinghouse – forskningsserien 2016 nummer 29

Titel Systematisk kortlægning om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos socialt udsatte børn og unge i dagtilbud og skole

Copyright © 2016 by Danish Clearinghouse for Educational Research

ISBN 978-87-7684-681-7 (elektronisk)
978-87-7684-678-7

ISSN 19045255

Clearinghouse Lektor Camilla Brørup Dyssegaard, leder
Professor Niels Egelund

Publikationsmåned
og -år November 2016

Denne rapport
citeres som Dyssegaard, C.B. & Egelund, N. (2016). Systematisk kortlægning om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos socialt udsatte børn og unge i dagtilbud og skole. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, DPU, Aarhus Universitet.

Kontaktadresse Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning
DPU, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV
Tlf.: +45 87 16 39 42
cbd@edu.au.dk

Indhold

FORORD	7
SAMMENFATNING	8
FORMÅL	8
TEORETISK UDGANGSPUNKT	8
METODE	8
RESULTATER	9
1 INDLEDNING	12
1.1 BAGGRUND OG PROBLEMSTILLING	12
1.2 FORMÅL, UNDERSØGELSESPØRGSMÅL OG BEGREBER	12
1.3 FORÆLDREINVOLVERING I TEORETISK BELYSNING	14
1.4 RAPPORTENS OPBYGNING	15
2 TILGANG OG METODE	17
2.1 DESIGN OG METODE	17
3 KARAKTERISTIK AF FORSKNINGEN OM FORÆLDREINVOLVERING	21
3.1 ALMEN KARAKTERISTIK	21
3.2 SPECIFIK KARAKTERISTIK AF DE INKLUDEREDE STUDIER	23
4 TEMATISK SYNTSE	26
4.1 FORÆLDRETRÆNINGSPROGRAMMER FORANKRET I DAGTILBUD	26
4.2 FORÆLDREINVOLVERINGSPROGRAMMER FORANKRET I SKOLEN	31
4.3 FORÆLDREINVOLVERINGSPROGRAMMER FORANKRET I HJEMMET	34
4.4 KULTURELLE BARRIERER	42
4.5 FÆDRE/MØDREINVOLVERING	44
5 KONKLUSION	48
5.1 FORÆLDREINVOLVERINGSPROGRAMMER FORANKRET I DAGTILBUD	48
5.2 FORÆLDREINVOLVERINGSPROGRAMMER FORANKRET I SKOLEN	49
5.3 FORÆLDREINVOLVERINGSPROGRAMMER FORANKRET I HJEMMET	49
5.4 KULTURELLE BARRIERER	50
5.5 FÆDRE/MØDREINVOLVERING	50
5.6 TEMATISERING AF DE NORDISKE STUDIER	51
5.7 OVERORDNEDE RESULTATER	52
BILAG 1: SAMLET LISTE OVER INKLUDEREDE STUDIER	54
BILAG 2: SAMLET LISTE OVER IDENTIFICEREDE STUDIER	56
BILAG 3: LITTERATUROVERSIGT OVER NORDISK EMPIRISK FORSKNING	58
BILAG 4: REFERENCELISTE TIL LITTERATUROVERSIGTEN	71
BILAG 5: REFERENCELISTE TIL KOMMENTARTEKST	74
BILAG 6: METODEREDEGØRELSE	76

SYSTEMATISK FORSKNINGSKORTLÆGNING	76
SYSTEMATISK FORSKNINGSREVIEW	76
META-ANALYSE	77
EFFEKTSTØRRELSE	77
BILAG 7: SØGEPROFILER OG INKLUSIONS- OG EKSKLUSIONSKRITERIER	79

Forord

Formålet med denne rapport er at skabe et vidensgrundlag på baggrund af en systematisk forskningskortlægning om, hvordan forældreinvolvering og forældresamarbejde kan understøtte socialt udsatte børn og unges læring og trivsel samt hvilke indsatser, metoder og programmer, der tyder på at have en særligt positiv effekt.

Rapporten er udarbejdet af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (DCU), Aarhus Universitet. Ud over forfatterne til denne rapport har AC-TAP Hanna Bjørnøy Sommersel bistået med søgningerne til forskningskortlægningen, og AC-TAP Nicolas Schunk har foretaget håndsøgningerne og skrevet om formål og resultater fra studierne til den nordiske litteraturoversigt.

Sidst, men ikke mindst skal lyde en tak til Formandskabet for Rådet for Børns Læring og Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling for den tildelte opgave.

Camilla Brørup Dyssegaard
November 2016

Sammenfatning

Formål

Målet for denne rapport er at kortlægge relevant forskningslitteratur om et styrket samarbejde mellem forældre og dagtilbud samt skole omkring socialt udsatte børns læring (for begrebsmæssig afklaring se s. 11).

Der er foretaget en systematisk forskningskortlægning suppleret med en liste over nordisk forskning, og formålet har været at belyse følgende spørgsmål:

- Hvordan bidrager forældreinvolvering og forældresamarbejde til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel i dagtilbud og skoler?
- Hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og forældresamarbejde i dagtilbud og skoler har positive effekter i forhold til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel?

Teoretisk udgangspunkt

Læring er en kompleks proces, der starter ved fødslen, og forældrene spiller en stor rolle i denne proces. Dagtilbud og skoler har også betydning for børns læring og udvikling, og i den forbindelse bliver forældreinvolvering og forældresamarbejde centralt, ikke mindst når der er tale om socialt udsatte børn og unge.

For Danmarks vedkommende er mulighederne for intensiveret forældreinvolvering og forældresamarbejde særligt interessant, idet PISA-undersøgelserne har dokumenteret, at indflydelsen fra social baggrund på elevers kompetencer i 15-årsalderen er større end i de øvrige nordiske lande og faktisk større end gennemsnittet for alle OECD-lande.

Metode

Der er anvendt en todelt metode. Den første del er en forskningskortlægning og syntese. I kortlægningen er der kun inkluderet meta-analyser, systematiske reviews og systematiske forskningskortlægninger. Anden del består af en litteraturoversigt over nordisk empirisk forskning. Den systematiske forskningskortlægning er gennemført ved søgning i forskningsdatabaser efter meta-analyser, systematiske reviews og forskningskortlægninger. Dette udvalg er sket på grund af projektets korte løbetid og øn-

sket om at kunne inddrage mest mulig relevant forskning. Der er derefter suppleret med en afsøgning af nordiske publikationer, der ikke er indgået i de internationale databaser. Søgningen er begrænset til perioden fra 2010 til 2016.

Søgningen i de internationale databaser gav 15 relevante referencer, der efter kvalitetsvurdering blev reduceret til 11 referencer. Af disse er fire systematiske forskningskortlægninger, tre systematiske reviews og fire meta-analyser. Det samlede antal undersøgelser, der indgår i de 11 henholdsvis systematiske forskningskortlægninger, systematiske reviews og meta-analyser, er imidlertid stort, idet det udgøres af 393 enkelte videnskabelige undersøgelser. I de fire meta-analyser udgør den samlede samplestørrelse 240.892 personer. Der er dermed tale om et overordentligt stort materiale med en høj grad af samlet evidens.

Litteraturoversigten rummer 28 nordiske empiriske undersøgelser.

Resultater

Analysen af de inkluderede studier resulterede i fem overordnede tematiske fokusområder: Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud, forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen, forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet, kulturelle barrierer og fædre/mødreinvolvering.

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud har en positiv effekt på børnenes kognitive, sociale og generelle udvikling, og det gælder især programmer, der rummer gruppebaserede aktiviteter, der retter sig mod børn, pædagoger/professionelle og forældre på én gang. Det vigtige er, at der opnås et fælles udgangspunkt om barnet. Det viser sig, at gode resultater er sværere at opnå med ressourcetsvage familier bl.a. på grund af sproglige vanskeligheder, lavt uddannelsesniveau og forskelle i kulturelle forventninger.

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen

Når det gælder forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen, er der to interventioner, der især har store effektstørrelser, dels læseindsatser, hvor forældre læser med deres børn i bøger, som læreren har valgt, dels indsatser, hvor forældre kontrollerer børnenes hjemmearbejde og afleverer en underskrevet seddel til læreren dagligt. Familieinvolvering og familie-skole-partnerskaber viser positive resultater i form af intensiveret samarbejde mellem skole og hjem, øget kommunikation med hjemmene, støtte til

hjemmearbejde, ligesom lærernes besøg i hjemmene er givtige. Igen er det dog sådan, at etablering af disse former for forældreinvolvering er sværest over for socialt udsatte familier.

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet

Ved forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet er de fleste interventioner rettet mod mor-barn-interaktionen, hvor mødre lærer, hvordan man bedst støtter sit barns udvikling. Der ses positive resultater på forældres evne til at være stringente i fastholdelsen af strategien og proceduren for interventionen, men det kræver, at interventioner er organiseret som relativt langvarige forløb, dvs. forløb over seks måneder, rummer hyppig kontakt, gerne ugentlige aktiviteter eller ugentlige kontakter mellem professionelle og forældre. De mest effektive interventioner, "Incredible Years", "Triple-P" og "Parent-Child Interaction Therapy", er de mest intensive.

Kulturelle barrierer

Kulturelle barrierer såsom forskelle i sprog, uddannelsesniveau og kulturelle normer giver udfordringer i forhold til forældreinvolvering. Studierne har fokus på socialt udsatte familier præget af fattigdom, arbejdsløshed og/eller minoritetsbaggrund. Det gælder endvidere, at de socialt udsatte familier ikke nødvendigvis tager imod eller benytter de tilbud, der eksisterer. Overordnet peger resultaterne på, at det er essentielt, at der tages udgangspunkt i de enkelte familiers situation, og det kan endvidere være nyttigt, at dagtilbud og skoler involverer sig i lokalsamfundene. Resultaterne viser, at der kan være mange årsager til en høj effekt, hvilket betyder, at udbydere af tilbud er nødt til at være opmærksomme på den kompleksitet, der er i årsagssammenhænge. I forhold til skolegang nævnes, at skolerne ikke altid er i stand til at gennemskue, hvad forældre med baggrund i en anden kultur forventer i forbindelse med deres børns skolegang.

Fædre/mødreinvolvering

I forbindelse med fædre/mødreinvolvering er der generelt tale om positive effekter, og det er interessant, at især minoritetsbørnene har fordel af, at fædre involverer sig. Involvering giver størst effekt på psykologisk velfærd, positiv adfærd og faktorer i et sundt liv, mens indflydelsen på den faglige udvikling er lavest. Når det drejer sig om involvering specifikt i skolen, er det primært mødre, der involverer sig.

Overordnede resultater

Ser man overordnet på resultaterne, viser den systematiske forskningskortlægning, at der er en række vigtige konklusioner, som kan trækkes frem.

Først og fremmest viser forskningen, at øget forældreinvolvering og forældre-samarbejde kan give socialt udsatte børn og unge en bedre kognitiv og social udvikling i hjem, dagtilbud og skole. Der ses i den sammenhæng klare indikationer på, at en øget forældreinvolvering, når den er forankret i dagtilbud og skole, giver de bedste resultater. Det er karakteristisk for studierne, at de indsatser, som dagtilbud og skoler benytter i forhold til en øget forældreinvolvering, består af standardiserede forskningsbase-rede programmer, hvor forældrene vejledes meget grundigt i forventningerne til dem samt i de gensidige forventninger til samarbejdet mellem hjem og dagtilbud eller skole. En forankring i hjemmet kan også give gode resultater, men det kræver en længereva-rende kontakt med hjemmet, da det kan være vanskeligt for socialt udsatte familier at fastholde stringensen i indsatserne.

Et andet centralt og interessant resultat er udfordringerne i at få minoritetsforæl-dre involveret i et samarbejde i henholdsvis dagtilbud og skole. En af de problematik-ker, der går igen i flere studier, er, at den tilgang, dagtilbud og skoler ofte har overfor forældrene, ikke tager tilstrækkelig højde for kulturelle forskelle. Endvidere er der i tyndt befolkede udkantsområder en særlig udfordring, da der kan være relativt få til-bud, ligesom der i disse områder kan være en kultur, hvor man nødtigt søger hjælp.

De nordiske studier fordeler sig tematisk på fire overordnede områder: socialt udsatte familier, familier med anden etnisk baggrund, generelle udfordringer i samar-bejdet med institution og skole samt brugen af forældreinvolveringsprogrammer. Det er interessant, at der er tale om stort set samme temaer som i den systematiske forsk-ningskortlægning, og det viser, at der er forskningsmæssig interesse for de samme te-maer på tværs af forskellige geografiske kontekster og forskningstraditioner.

1 Indledning

Nærværende rapport indeholder en systematisk kortlægning og syntese af forskning om inddragelse af forældre i forhold til læring i dagtilbud og skole med fokus på at skabe lige muligheder for alle børn og unge uanset deres sociale baggrund. Formålet med rapporten er således at kortlægge forskningslitteratur med særlig fokus på at reducere præstationsforskelle i læring hos socialt udsatte børn og unge. Endvidere er formålet at skabe et vidensgrundlag om, hvordan forældreinvolvering og forældresamarbejde kan understøtte disse børn og unges læring og trivsel, samt hvilke indsatser, metoder og programmer der tyder på at have en særlig effekt.

1.1 Baggrund og problemstilling

I beretningen fra Formandskabet for Rådet for Børns Læring fra april 2016 blev der blandt andet sat fokus på behovet for at igangsætte initiativer, der havde som formål at styrke samarbejdet omkring socialt udsatte børn og unges læring både i dagtilbud og skole.

Resultaterne fra PISA-undersøgelserne har vist, at betydningen af familiens sociale-, økonomiske og kulturelle baggrund er betydelig. PISA ESCS's mål for socioøkonomisk status viser, at de børn fra familier med den 25 % laveste socioøkonomiske status scorer 15 % lavere end gennemsnittet for Danmark i læsning og 8 % lavere i matematik. Indflydelsen er større i Danmark end i de øvrige nordiske lande og er endda større end gennemsnittet for samtlige OECD-lande (Egelund, 2010; 2013).

1.2 Formål, undersøgelsesspørgsmål og begreber

1.2.1 Formål

Målet med denne rapport er at kortlægge relevant forskningslitteratur om forældreinvolvering og -samarbejde i både dagtilbud og skole med henblik på at skabe et solidt vidensgrundlag om, hvorvidt øget forældreinvolvering og forældresamarbejde kan være med til at forbedre læring hos socialt udsatte børn og unge.

1.2.2 Undersøgelsesspørgsmål

Med henblik på at generere det bedst mulige overblik over og indsigt i den tilgængelige viden om, hvordan forældreinvolvering og forældresamarbejde kan fremme læring hos socialt udsatte børn og unge i dagtilbud og skole, arbejdes der ud fra følgende undersøgelsesspørgsmål:

- *Hvordan bidrager forældreinvolvering og forældresamarbejde til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel i dagtilbud og skoler?*
- *Hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og forældresamarbejde i dagtilbud og skoler har positive effekter i forhold til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel?*

1.2.3 Begrebsmæssige afgrænsninger

Socialt udsatte børn og unge

I den forskning, der er inkluderet i denne rapport, forekommer der ikke én bestemt definition af, hvad det præcist vil sige at være et socialt udsat barn eller en socialt udsat ung. I en rapport fra SFI (Ploug, 2007, s. 15) defineres et socialt udsat barn på følgende måde:

”Det mest entydige resultat, der kan hentes fra forskningen er, at: social udsathed opstår, når risikofaktorer i bestemte kombinationer optræder over længere tid. Det typiske er med andre ord, at der er flere faktorer på spil, der tilsammen bidrager til, at barnets situation bliver udsat, således at: det er ophobningen, der belaster børn, og den, som derfor bør undgås.”

Denne rapport tager udgangspunkt i ovenstående definition. Af risikofaktorer kan blandt andet nævnes børn og unge, der lever i fattigdom, oplever arbejdsløshed hos forældre, har forældre med korterevarende eller ingen uddannelse, har forældre der modtager kontanthjælp og/eller er skilt samt børn og unge med minoritetsbaggrund. Med andre ord tyder det på, at der blandt forskere er enighed om, at det at være karakteriseret som et socialt udsat barn eller en socialt udsat ung hænger sammen med forældres erhverv, uddannelse og indkomst (Dietrichson et al., 2015).

Forældreinvolvering/samarbejde

I denne rapport defineres forældreinvolvering og forældresamarbejde som forældres aktive deltagelse i barnets eller den unges udvikling, læring og trivsel i henholdsvis dagtilbud eller skole.

1.3 Forældreinvolvering i teoretisk belysning

Læring er en kompleks proces, som starter ved fødslen og fortsætter livet igennem. Udviklingspsykologien har demonstreret, at de første år af børns liv er af umådelig stor betydning (Weiss et al., 2009), og ved skolealderens start er de fleste personlighedstræk lagt fast og lader sig kun vanskeligt påvirke væsentligt (Costa & McCrae, 1992). Den amerikanske økonom og nobelprismodtager James Heckman (*Cunha & Heckman, 2008*) har påvist, at det er en bedre satsning at investere i 0-3 års-området end i 15-årsalderen.

Allerede kort efter fødslen spiller børn en rolle i etableringen af interaktioner med omgivelserne. De kommunikerer med deres blik, deres lyde, deres bevægelser og deres smil. Børnene er afhængige af, at deres forældre og andre omsorgspersoner indgår i kommunikationen med sensitivitet og responsibilitet, og denne interaktion er kilden til det lille barns læring (Stern, 1998).

Fra det andet og tredje leveår får sproget og hukommelsen en særlig betydning, idet barnet forstår sproget som en repræsentation af det fælles og omverdenen, og børn bliver i stand til at genkalde sig og fortælle om deres erfaringer med familien, objekter og aktiviteter, der har deres interesse. Deres selv, deres selvregulering og deres forståelse af andre udvikles ved, at de kan genkalde sig følelsesmæssige oplevelser og forklare andres reaktioner. Forældre og andre omsorgspersoner har en vigtig rolle i at facilitere børnenes fortællinger ved at lytte til dem, ved at komme med opfordringer og ved at udvide deres historier. Fortællinger kan også udtrykkes gennem bevægelse, tegning og gennem lege. Sproget udvikles, ved at børnene leger med ordene, og de har stor glæde af rim og remser (Tomasello, 2003).

I alderen fire til seks år er nysgerrigheden stor, og man skal bl.a. lære, hvad der er rigtigt og forkert, og hvad der er farligt. Det er her vigtigt, at den voksne lytter, holder øjenkontakt, giver barnet tid til at tale samt sikrer sig at have forstået barnet ved at stille uddybende spørgsmål. Parallelt med den sociale udvikling foregår den kognitive udvikling, og en del af denne sker ved, at barnet spejler sig i forældre og andre rollemodeller.

Forældrene er derfor meget vigtige personer for deres børns udvikling, og i de fleste tilfælde forløber udviklingen positivt. Samtidig er det også vist, at nogle børn har

opvækstvilkår, der ikke begunstiger en positiv udvikling. I amerikansk og britisk forskning er der set meget på, hvad fattigdom og dermed forringede livschancer betyder for børn, og disse forhold anvendes ofte som begrundelser for at tilføre økonomiske ressourcer i form af sociale normeringer, således at antallet af børn pr. voksen sænkes for institutioner, der fx ligger i særligt belastede områder.. Sociale normeringer er også begyndt at vinde indpas i Danmark (FOA & Bureau 2000, 2015).

Dansk forskning har gennem mange år beskæftiget sig med begrebet 'social arv', der nu er suppleret med begrebet 'udsatte børn'. Det skyldes, at den historiske udvikling har betydet, at problemet er forskudt fra at være ren materiel ulighed til også at være kulturel ulighed og dermed ulighed i de muligheder, familier og boligmiljøer kan tilbyde deres børn (Ploug, 2005).

Udsathed, der ikke har en entydig definition, ses i forskningen som bundet i flere forhold, herunder fattigdom, arbejdsløshed blandt forældre, lavt uddannelsesniveau hos forældre, forældres manglende tilknytning til arbejdsmarkedet og skilsmisser; dette er ofte opgjort som enlige forsørgere. Boligområde, boligtype, køn og især etnicitet nævnes også. Årsagsforholdene lægges i, at forældre i de nævnte omstændigheder ikke har de ressourcer, der skal til for at skabe de optimale rammer for barnets udvikling. Der er karakteristisk for læring, at den har en kumulativ karakter, hvilket betyder, at det, der læres – eller ikke læres – tidligt, påvirker omfang, form og indhold af læreprocesser senere i livet. Jo tidligere forældrene kan blive støttet til at skabe en mere positiv udvikling, des bedre og mere længerevarende vil resultaterne blive. Af denne grund ses tidlig intervention som vigtig. Tidlig intervention er således afgørende for at mindske det gab, der er mellem skole- og uddannelsesresultater for børn og unge fra de bedste og de dårligste sociale kår, som bl.a. PISA-undersøgelserne har vist (OECD, 2011).

1.4 Rapportens opbygning

Udover denne indledning består rapporten af:

Kapitel 2, som omhandler den systematiske forskningskortlægnings tilgang og metode. Det er i dette kapitel, der gives et indblik i den struktur, som denne systematiske forskningskortlægning er udarbejdet efter. Yderligere dokumentation kan findes i bilag 6.

Kapitel 3, som giver en karakteristik af forskningen om forældreinvolvering og forældresamarbejde, der kan fremme læring hos socialt udsatte børn og unge i dagtilbud og skole.

Kapitel 4, som består af den tematiske syntese på tværs af de inkluderede studier. Der er på baggrund af de 11 inkluderede studier identificeret fem overordnede temaer:

- Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud
- Forældreinvolveringsprogrammer forankret i skole
- Forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet
- Kulturelle barrierer
- Fædre/mødreinvolvering.

Kapitel 5, som indeholder en overordnet konklusion på den indsamlede viden i den systematiske forskningskortlægning.

Bilagsmateriale omfatter følgende:

- Bilag 1: Samlet liste over inkluderede studier
- Bilag 2: Samlet liste over identificerede studier
- Bilag 3: Litteraturoversigt over nordisk empirisk forskning
- Bilag 4: Referenceliste til litteraturoversigten
- Bilag 5: Referenceliste til kommentartekst
- Bilag 6: Metoderedegørelse
- Bilag 7: Søgeprofiler og inklusions- og eksklusionskriterier.

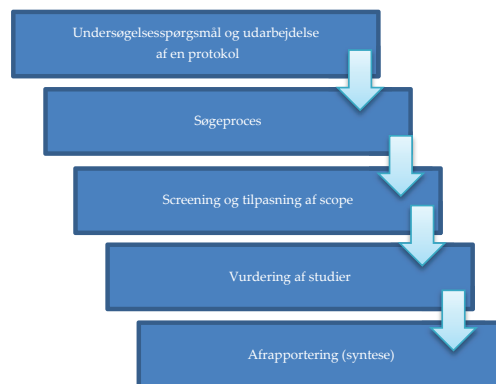

2 Tilgang og metode

2.1 Design og metode

Den systematiske forskningskortlægning er gennemført efter gængs praksis hos Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (DCU). Figur 2.1 giver et indblik i de forskellige faser i nærværende forskningskortlægning:

Figur 2.1: Forskellige faser i nærværende systematiske forskningskortlægning

Det er centralt at fremhæve, at der er tale om et omfattende felt, der skal undersøges inden for projektets relativt korte tidsramme, hvilket har haft afgørende betydning for metodevalget. Løsningen af opgaven er derfor todelt. Den første del er den systematiske forskningskortlægning og syntese. Den anden er en litteraturoversigt over nordisk empirisk forskning (se Bilag 3.)

2.1.1 Den systematiske forskningskortlægning

I den systematiske forskningskortlægning er der taget udgangspunkt i ERIC databasen, som er den største database over uddannelsesforskning i verden, samt i PsychINFO, som er en database publiceret af American Psychological Association, der dækker over international psykologisk forskning og litteratur. Databaserne er udvalgt på baggrund af DCU's erfaringer med søgninger inden for reviewområdet og ud fra, hvilke databaser der oftest anvendes i nordiske og internationale reviews. Her vil international og dansk empirisk forskning blive afdækket. Det er valgt kun at inkludere meta-

analyser, systematiske reviews og forskningskortlægninger. Valget er truffet på grund af projektets korte løbetid og ønsket om at kunne inddrage mest mulig relevant forskning.

Søgningerne i ERIC og PsycINFO resulterede i 99 referencer. Inden for projektets tidsramme var det dog ikke muligt at behandle et så stort antal studier. Der blev derfor foretaget en tilpasning af forskningskortlægningens afgrænsning (rescope). Herefter blev referencerne gennemgået og studier, der er publiceret før 2010, ekskluderet. Rescopingen resulterede i, at 52 studier blev ekskluderet. Herefter blev de resterende 47 referencer screenet og ekskluderet, hvis de ikke levede op til de oprindelige inklusionskriterier, fx studier der ikke undersøger forældreinvolvering og forældresamarbejde, eller studier der ikke undersøger interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde, eller hvis studiet ikke er en meta-analyse, et systematisk review eller en systematisk forskningskortlægning. Endvidere blev alle dubletter fjernet. Screeningen resulterede i, at i alt 15 referencer blev identificeret.

I næste fase blev vurderingsprocessen af de 15 studier igangsat. To forskere har uafhængigt af hinanden kvalitetsvurderet de 15 studier efter to forskellige retningslinjer. Det ene er defineret i AMSTAR (Shea et al., 2009), der står for 'A Measurement Tool to Assess Systematic Reviews'. AMSTAR er et redskab, der er udviklet til brug ved vurdering af den metodologiske kvalitet af systematiske review inden for lægevidenskaben, men i øvrigt også kan anvendes inden for andre videnskabsgrene. Den version, der er anvendt i denne systematiske forskningskortlægning, er tilpasset til også at kunne anvendes til meta-analyser på University of Minnesota¹ - AMSTAR checklist (modified) for quality assessment of systematic reviews and meta-analysis.

Det andet sæt af retningslinjer, der supplerer AMSTAR-vurderingerne, beror på en systematisk fremgangsmåde i EPPI-Reviewer4, som er det softwaresystem, DCU anvender i alle sine systematiske kortlægninger og reviews. Hvert enkelt studie er blevet tildelt en samlet evidensvægt, henholdsvis høj, medium og lav. Den samlede evidensvægt beror på en systematik vurdering af studiernes forskningsmæssige (og rapporteringsmæssige) kvalitet og relevans i relation til forskningskortlægningens reviewspørgsmål.

Et studie vurderes til at have høj evidensvægt, når studiet både er af høj forskningskvalitet og relevans. Mere specifikt indebærer dette, at studiet skal være gennemført i overensstemmelse med de gældende videnskabelige krav inden for det anvendte design og såvel emnemæssigt som forskningsdesignmæssigt behandle kortlægningens

---

¹ <http://www.tc.umn.edu/~msrg/caseCATdoc/sys.crit.pdf>

reviews spørgsmål. Når et eller flere af de nævnte forhold ikke er opfyldt i tilstrækkelig grad, vurderes studiet med medium evidensvægt. Såfremt mange af de ovennævnte forhold ikke er opfyldt, og der derved ikke kan fæstes lid til studiets resultater, vurderes studiet med lav evidensvægt.

Der viste sig at være en overensstemmelse på 89 % mellem de to forskere. Ved de sidste 11 % har forskerne diskuteret sig frem til en konsensusvurdering. Kun studier, der har opnået middel eller høj evidensvægt, er inkluderet i forskningskortlægningens syntese. Efter vurderingsfasen fik 11 studier tildelt middel eller høj evidensvægt, og fire fik en lav. De 11 studier, der fik tildelt evidensvægten høj eller middel, indgår i den videre afrapportering, hvor studierne karakteriseres og tematiseres.

Denne kortlægning er baseret på en konfiguratív syntesetilgang. En konfiguratív tilgang er kendetegnet ved at organisere, udforske og finde mønstre i den viden, der er indsamlet i en given kortlægning. Denne tilgang er hensigtsmæssig, når den indsamlede viden stammer fra studier, der er gennemført i forskellige sammenhænge og kontekster.

Der er udarbejdet en narrativ syntese af de inkluderede studiers resultater. Den narrative syntese er en del af den konfigurative tradition og er velegnet til at håndtere studier med forskellige forskningsdesign og indsatser gennemført i forskellige nationale og lokale kontekster.

Efter at alle studier var gennemlæst og analyseret, blev fire overordnede temaer identificeret, som alle relaterer sig til forskningskortlægningens overordnede fokus: forældreinvolvering og forældresamarbejde med dagtilbud og skolers virkning på socialt udsatte børn og unges udvikling, læring, og trivsel.

Af de 11 inkluderede studier er der fire systematiske forskningskortlægninger, tre systematiske reviews og fire meta-analyser. Det samlede antal undersøgelser, der indgår i de 11 henholdsvis systematiske forskningskortlægninger, systematiske reviews og meta-analyser, udgør 393 enkelte videnskabelige undersøgelser. I de fire meta-analyser udgør den samlede samplestørrelse 240.892 personer. Det kan derfor konstateres, at der er tale om et overordentligt stort materiale med en deraf følgende høj grad af samlet evidens.

2.1.2 Litteraturoversigt over nordisk empirisk forskning

Litteraturoversigten over relevant nordisk empirisk forskning inkluderer både kvalitative og kvantitative studier. Der er hånd søgt efter empiri blandt relevante forskningsinstitutioner og vidensproducenter. Søgningerne er blevet suppleret med såkaldte "referencer fra referencer" forstået som referencer identificeret gennem eksisterende sy-

stematiske reviews og aktuelle nordiske udviklingsprojekter inden for feltet. Der indgår 28 nordiske publikationer i oversigten.

Med hensyn til kvalitetsvurdering har det ikke været muligt inden for den givne tidsramme at kvalitetsvurdere de enkelte studier. Dog er studier fra Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC), som er en database med kvalitetsvurderet skandinavisk forskning om 0-6-årige børn i dagtilbud, allerede kvalitetsvurderet af DCU/SFI. I referencelisten til litteraturoversigten (Bilag 4) er studierne fra NB-ECEC-databasen markeret med stjerne (*). Litteraturoversigten indgår som Bilag 3 i rapporten, og den korte tematisering, der er beskrevet i slutningen af oversigten, indgår i rapportens samlede konklusion.

2.1.3 Peer review

Som et sidste led i den samlede kvalitetsvurdering er den samlede rapport blevet reviewet af docent, programleder Jill Mehlbye, KORA, og professor MSO, forskningsprogramleder Charlotte Ringsmose, DPU, AU.

3 Karakteristik af forskningen om forældreinvolvering

I det følgende gives en karakteristik af den forskning om forældreinvolvering, der er inkluderet i forskningskortlægningen. Først gives en almen karakteristik, som afdækker hvilke lande, studierne er udført i, dernæst hvilke forskningsdesign, der er anvendt, og derefter redegøres for mere specifikke forhold.

3.1 Almen karakteristik

I dette afsnit gives en redegørelse for studierne. Afsnittet er baseret på de dataudtræk og vurderinger, som er gennemført. Der redegøres nærmere for studiernes almene, design/metodemæssige samt indholdsmæssige karakteristika. Inden da redegøres der for den samlede vurdering af de 15 identificerede studiers forskningskvalitet.

Der har vist sig at være et flertal af studier af høj kvalitet, hvilket har en sammenhæng med, at der er søgt efter systematiske forskningskortlægninger, systematiske reviews og meta-analyser.

Tabel 3.1: Oversigt over studiernes forskningskvalitet (N=15)

Evidensvægt	Antal studier
Høj	8
Middel	3
Lav	4

I den følgende karakteristik af studierne vil der kun indgå de 11 studier, der er vurderet til en høj eller middel evidensvægt.

Rent geografisk er søgningen begrænset til, at studierne skal være gennemført i et OECD og/eller EU-land. Som det fremgår af tabel 3.2, er fire lande repræsenteret. Det skal dog bemærkes, at selv om studierne er gennemført i et bestemt land vil de enkelte undersøgelser, der indgår i kortlægninger, reviews og meta-analyser, være gennemført i en række forskellige lande.

Tabel 3.2: Land/lande hvor studierne er udført

Land/lande	Antal studier
USA	5
Danmark	3
England	2
Nederlandene	1

I denne forskningskortlægning er studier publiceret fra 2010 og frem blevet inkluderet. Fordelingen kan ses i tabel 3.3.

Tabel 3.3: Publikationsår

Publikationsår	Antal studier
2010	0
2011	2
2012	4
2013	1
2014	2
2015	2

Tabel 3.4 giver et overblik over de forskningsdesign, som er brugt i de inkluderede studier, og der viser sig at være en lille overvægt af forskningskortlægninger. Det skal i den forbindelse påpeges, at der kun er søgt efter de tre typer af design, der er nævnt i tabellen.

Tabel 3.4: Oversigt over forskningsdesign

Forskningsdesign	Antal studier
Meta-analyser	4
Systematiske reviews	3
Systematiske forskningskortlægninger	4

Der indgår tre typer af design i forskningskortlægningen, systematiske forskningskortlægninger/reviews og meta-analyser. Det samlede antal studier i hver kategori ses i tabel 3.5.

Tabel 3.5: Samlet antal studier, der indgår i de 11 inkluderede referencer

Forskningsdesign	Antal studier
Antal systematiske forskningskortlægninger og reviews	149
Antal meta-analyser	244
Antal i alt	393

Der indgår som vist i tabel 3.5 i alt 393 studier i den samlede forskningssyntese. Antallet af personer, der indgår i de fire meta-analyser, er 240.892. Der er dermed tale om et overordentligt stort materiale med en deraf følgende høj grad af samlet evidens.

3.2 Specifik karakteristika af de inkluderede studier

De følgende sektioner vil redegøre for karakteristika ved de inkluderede studier i relation til forældreinvolvering. Indsatserne for at øge forældreinvolvering foregår i de fleste tilfælde i familierne. I nogle tilfælde sker det i skolen, og i et enkelt studie foregår det i dagtilbuddet. Fordelingen fremgår af tabel 3.6, hvortil det skal bemærkes, at det samlede antal er højere end 11, idet der i flere tilfælde finder mere end en indsats sted.

Tabel 3.6: Hvor foregår indsatsen (flere kodninger pr. studie er muligt)

Indsatsområde	Antal studier
I dagtilbud	1
I skole	4
I familien	10

Studierne i kortlægningen dækker et bredt spektrum af børn og unges aldre. Aldersperioden 0 til 15 år er godt og næsten ligeligt dækket ind, og to studier dækker perioden fra 16 til 18 år. Også for tabel 3.7 gælder, at flere studier dækker to eller flere perioder, hvorfor det samlede antal kommer op på 20.

Tabel 3.7: Børnenes alder (flere kodninger pr. studie er muligt)

Alder	Antal studier
0-3 år	5
4-5 år	6
6-15 år	7
16-18 år	2

Da der er tale om interventioner, er der i alle tilfælde defineret en eller flere helt specifikke resultatvariable, som effekten måles på. I tabel 3.8 er der foretaget en opgørelse af de variable, der er anvendt. Da nogle studier har mere end en resultatvariabel, bliver det samlede antal højere end 11.

Tabel 3.8: Studiernes resultatvariable (flere kodninger pr. studie er muligt)

Resultatvariable	Antal studier
Kognitiv/faglig udvikling	8
Social udvikling	5
Kommunikation og samarbejde	4
Begrænsning af risikoadfærd	2

Alt i alt er der tale om en relativt bred dækning af de forskellige forskningsdesign og forskellige former for interventioner og indsatser fordelt på et overordentligt stort antal enkeltstudier, hvorfor der er et stærkt grundlag for den tematiske syntese.

På følgende side findes et oversigtsskema over de 11 inkluderede studier (Tabel 3.9).

Studie	Design	Populations størrelse	Antal studier inkluderet	Praksisser og indsatser	Kontekst	Resultat variable
Boug-Munroe & Evangelou (2012)	Systematisk forskningskortlægning		54 studier	Indsatser der er målrettet til at få socialt udsatte familier til at bruge eksisterende tilbud	Skole	Kommunikation og samarbejde mellem skole og forældre
Christoffersen et al. (2014)	Systematisk forskningskortlægning		19: eksperimentelle studier	Hjemmebesøg og forældretræningsprogrammer	Dagtilbud	Kommunikation og samarbejde mellem dagtilbud og forældre
Jeynes (2012)	Meta-analyse	13.170 elever	51 studier	Forældreinvolveringsprogrammer	Dagtilbud og skole til og med 10.kl.	Kognitiv og faglig udvikling
Jeynes (2014)	Meta-analyse	105.828 personer	66 studier	Forældreinvolvering	Skole	Kognitiv udvikling
Kemp & Turnball (2014)	Forskningssyntese	347 familier	7 RCT studier 1 case study	Coaching af forældre som en tidlig indsats	Hjemmet	Forældretagelse og børns kognitive, motoriske og sociale udvikling
Kim & Hill (2014)	Meta-analyse	52.085 fader-barn dyader 65.534 moder-barn dyader	52 studier	Skolebaseret involvering Hjemmebaseret involvering Faglig involvering	Skole Hjerne	Kognitiv udvikling
Larsen et al. (2011)	Systematisk forskningskortlægning		23 studier	17 indsatser for 0-6 årige, hvor dagtilbud og forældre indgår, undersøges for effekt	Dagtilbud	Kognitiv og social udvikling
Leijten et al. (2013)	Meta-analyse	4.277 forældre	75: 65 RCT og ti kvasi-eksperimentelle	Forældretræningsprogrammer	Hjemme	Grad af udadreagerende adfærd
Miller & Macdonald (2012)	Systematisk review	723 forældre	7 RCT studier	Hjemmebaserede programmer målrettet børn i dagtilbudsalderen	Hjemme	Kognitiv og social udvikling
Oldrup & Vitus (2011)	Systematisk forskningskortlægning		81: lodtrækningsforsøg, kvasi-eksperimentel design og før- og eftermålinger.	Indsatser som er rettet mod at begrænse eller opveje risikofaktorer.	Evidensbaseret praksis i socialpolitikken	Reduktion risikofaktorer
Semke & Sheridan (2012)	Systematisk review	Varierer fra 13 lærere til 18.000 elever	18 studier	Forældretræningsprogrammer, øget kommunikation, støtte til hjemmearbejde og hjemmebesøg	Familieinvolvering og familie-skole partnerskaber i tyndt befolkede landområder	Kommunikation og samarbejde

4 Tematisk syntese

Der er 11 studier inkluderet i den tematiske syntese, som belyser spørgsmålene om, hvordan forældreinvolvering og forældresamarbejde med dagtilbud og skole bidrager til børn og unges udvikling, læring og trivsel, samt hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde i dagtilbud og skoler, der har positive effekter i forhold til børn og unges udvikling, læring og trivsel.

Analyse af studierne har resulteret i, at de kan kategoriseres under fem overordnede temaer: *Forældreinvolveringsprogrammer rettet mod dagtilbud, forældreinvolveringsprogrammer rettet mod skoler, forældreinvolveringsprogrammer rettet mod hjemmene, kulturelle barrierer og fædre/mødreinvolvering*. Flere af de inkluderede studier kan placeres under mere end et tema. Hvor dette er tilfældet, henvises hver gang til det afsnit, hvor studiet har særligt fokus, og hvor det derfor gennemgås mest detaljeret.

I den tematiske syntese indgår syv studier, der vurderer effekten af forældreinvolveringsprogrammer. Forældreinvolveringsprogrammer udgøres af interventioner, hvor der foretages en specifik indsats rettet mod forældrene med henblik på at ændre deres interaktion med børnene i en retning, der fremmer udviklingen af kognitive, sproglige og sociale kompetencer. I de fleste tilfælde er der tale om en specifik, velbeskrevet og forskningsbaseret indsats over for forældrene, hvor indsatsen har et officielt navn. Der indgår også indsatser, der er programprægede, men ikke har et specifikt navn.

4.1 Forældretræningsprogrammer forankret i dagtilbud

Tre studier retter sig mod dagtilbud, hvoraf de to er forskningskortlægninger, og et er en meta-analyse. Det er fælles for studierne, at det er dagtilbuddene, der initierer og styrer indsatserne.

I forskningskortlægningen af **Larsen et al. (2011)** er formålet at finde forskning om effekten af forældreinvolvering for socialt udsatte 0-6-årige i dagtilbud. Forskningskortlægningen er gennemført på baggrund af følgende forskningsspørgsmål: Hvilken effekt har programmer for forældreinvolvering på børn i dagtilbud? Resultatvariable er kognitiv og social udvikling.

I kortlægningen forstås forældreinvolvering som indsatser, hvor forældre i samarbejde med pædagoger/socialarbejdere søger at påvirke barnets udvikling. Der er 13 forskellige indsatser, hvor forældreinvolvering spiller en central rolle samt har en dokumenteret effekt på socialt udsatte børn i dagtilbud. Interventionerne har effekt på forskellige delområder af kognitiv og social udvikling; som kognitivt udbytte (KU), som social kompetence (SK) og som bredt defineret socialt udbytte (BSU). Forkortelsen er skrevet i parentes ved nedenstående indsatser:

Tabel 4.1: Oversigt over forældretræningsprogrammer i studiet

Interventionens navn	Beskrivelse
The Abecedarian Project and Project Care (KU, SK, BSU)	En evidensbaseret tidlig indsats specifikt målrettet socialt udsatte familier. Formålet er at stimulere børns kognitive og sociale udvikling ved at tilbyde børnepasning af høj kvalitet.
The Chicago Child-Parent Centers (KU, SK, BSU)	Et program specifikt målrettet socialt udsatte familier, hvor fokus er på at skabe et stabilt læringsmiljø i indskolingsårene, hvor forældrene i høj grad tager aktiv del i skolegang og læring, så elever oplever succes i skolen.
Getting Ready (SK)	En intervention fokuseret på at styrke relationer mellem forældre og børn og mellem forældre og pædagoger og lærere.
The Incredible Years (SK)	Et evidensbaseret program med fokus på at styrke forældrekompetencer og øge forældreinvolvering i børns skoleerfaringer, at fremme børnenes faglige, sociale og følelsesmæssige evner og reducere adfærdsproblemer.
The Peaceful Kids' early Childhood Social-Emotional (ECSEL) Conflict Resolution Program (SK)	Et evidensbaseret program som skal sikre en optimal udvikling af børns social-emotionelle, kognitive og konfliktløsningskompetencer blandt andet gennem et forældretræningsprogram.
Perry Preschool Program (KU, SK, BSU)	Et evidensbaseret program målrettet børn på 3-4 år, hvor fokus er på mødreinvolve-

	ring i skolen og barnets udvikling gennem ugentlige hjemmebesøg i 30 uger.
Pre-K Mathematics (KU)	Et program, hvor førskolebørn undervises i grundlæggende matematik, og forældrene undervises i, hvordan de kan støtte deres børn.
Strong familie (SK)	Forskellige programmer, der både underviser forældre i, hvordan de kan være deres barns første lærer, samt yder vejledning i børns generelle udvikling.
Learning Connections (KU)	Et program, hvor fokus er på at lære forældre og lærere, hvordan de bedst kan sikre en udvikling hos deres barn/elev med henholdsvis indlæringsvanskeligheder, adfærdsproblemer eller udviklingsforstyrrelser.
Dialogic Reading (KU)	Et program, hvor forældre skal læse højt for deres børn, hvor der arbejdes med at udbygge barnets ordforråd og ordforståelse for at forberede barnet på en egentlig læseindlæring.
DLM early Childhood Express Supplemented with open Court reading Pre-K (KU)	Tidlig indsats-programmer, som stiler mod at udvikle barnet social-emotionelt, kognitivt og fysisk, hvor forældreinddragelse er central.
Project Ease – Early access to Success in Education (KU)	Forældretræningsprogram i, hvordan forældre kan støtte deres børn i at udvikle deres læsefærdigheder, forældre-barn-aktiviteter på skolen og øvelser til hjemmebrug.
Bright Beginning (KU)	Programmet centrer sig om fire udviklingsområder for tre- til femårige børn: Det sociale/emotionelle, fysiske, kognitive og sproglige.

Der indgår 23 studier i forskningskortlægningen. I de 23 studier undersøges 17 indsatser, hvoraf de 13 har en dokumenteret positiv effekt. Der er kun inkluderet studier, der

undersøger virkninger af interventioner for 0-6-årige, hvor både dagtilbud og forældre indgår. Der er søgt studier i perioden 1990-2000.

Interventionerne har effekt på forskellige områder som individuelt kognitivt udbytte, individuel social kompetence og bredere socialt udbytte.

I kortlægningen fremhæves to væsentlige fællestræk ved indsatserne. Alle indsatserne udgør etablerede programmer, som bygger på videnskabelige tilgange til udviklingen af de redskaber, der bruges af børn, forældre og pædagoger under indsatsen. Alle indsatserne er evalueret på videnskabelige principper om interventions- og kontrolgrupper, og resultaterne er målt med anerkendte måleinstrumenter /skalaer m.m. Resultaterne viser endvidere, at de indsatser, som har de bedste resultater på kognitiv og social udvikling, er interventioner, der omfatter en indsats overfor både børn, pædagoger/professionelle og forældre.

Formålet med studiet af **Christoffersen et al. (2014)** er at undersøge og beskrive forskningsresultater, der belyser vuggestuens og børnehavens betydning for børns udvikling. Det er endvidere formålet at afdække de parametre, der antages at være centrale for dagpasningens kvalitet, og et af disse er forældreinddragelse. Resultatvariable er kommunikation og samarbejde mellem dagtilbud og forældre med henblik på at få forældre til at udnytte eksisterende tilbud samt at fremme børnenes kognitive udvikling.

Der indgår 19 eksperimentelle studier i kortlægningen, hvoraf syv studier rummede forældreinddragelse, og disse projekter har primært omfattet fattige minoritetsbørn i byer. Indsatserne har omfattet hjemmebesøg og træningsprogrammer med forældrene. Forældretræningsprogrammer har i et tilfælde endda indbefattet, at forældrene fik en high school-uddannelse. Søgningerne har dækket årene fra 2009 til 2014.

I tabel 4.2 gives eksempler på, hvilke interventioner der har været igangsat.

Tabel 4.2: Oversigt over forældretræningsprogrammer i studiet

Interventionens navn	Beskrivelse
The Prenatal/Early Infancy Project	Intervention er rettet mod forældrene, deres involvering og deres engagement i barnet. Der støttes op om hele barnets miljø.
The Chicago Child Parent Centres	Et program specifikt målrettet socialt udsatte familier, hvor fokus er på at skabe et stabilt læringsmiljø i indskolingsårene, hvor forældrene i høj grad tager aktiv del i skolegang og læring, så eleverne oplever succes i skolen.
Program for Externalizing Problem Behaviour	Et gruppetræningsprogram til både pædagoger og forældre til børn med adfærdsproblemer.
Parents Corps	Fokus er på børnenes kognitive præstationer. Målet er, at der både i daginstitutioner og hjemmene kommer en mere støttende adfærd overfor børnene, og at forældrene involveres mere i børnenes dagtilbud eller skole.

Hvad hjemmebesøg angår, har der gennemgående været positive resultater. Når det gælder træningsprogrammer, er der mange positive resultater, men der er også eksempler på manglende resultater eller på, at det er de i forvejen mest ressourcestærke forældre, der profiterer af indsatsen. Baggrunden for, at der ingen effekt er, eller at effekten mest findes hos relativt ressourcestærke, er, at barrierer som sprog, uddannelse, social baggrund og forskellige kulturelle forventninger har skabt problemer i kontakten mellem barnets hjem og dagtilbuddet. Det er derfor vigtigt, at personalet er opmærksomt på sådanne mulige barrierer, så også de svagere stillede familier kan få støtte til at opnå en god kontakt.

Alt i alt tyder forskningsresultaterne på, at en god kontakt mellem daginstitutionerne og forældrene kan bidrage positivt til børnenes udvikling, og jo mere forældrene involveres i børnenes læring, des bedre bliver resultatet. Desuden ses, at omfattende gruppebaserede aktiviteter overfor både forældre og pædagoger giver signifikant flere positive effekter på børns kognitive og adfærdsmæssige udvikling, idet der opnås et fælles sprog og fælles strategier.

Områdets eneste meta-analyse (**Jeynes, 2012**) har set på effekten af forskellige forældreinvolveringsprogrammer i henholdsvis dagtilbud og skoler til og med 10. klasse. Resultatvariable er kognitiv og faglig udvikling.

De inkluderede studier benytter en række forskellige metoder til at øge forældrenes involvering i deres børn. Der anvendes workshops, individuelle møder, telefonkonsultationer, videooptagelser, kommunikation på e-mail og nyhedsbreve.

Resultaterne viser, at der er en sammenhæng mellem forældreinvolveringsprogrammer i dagtilbud og kognitiv udvikling, men i øvrigt rettes studiets analyser sig mest mod skoleområdet, og der henvises derfor til omtalen af studiet i afsnit 4.2 nedenfor om forældreinvolveringsprogrammer i skolen.

4.2 Forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen

Skoleområdet dækkes af to studier, et systematisk review og en meta-analyse. Også her er det fælles for studierne, at det er skolerne, der initierer og styrer indsatserne.

I **Semke & Sheridans (2012)** systematiske review er formålet: 1) at foretage et review af den empiriske litteratur om familieinvolvering og familie-skole-partnerskaber i tyndt befolkede landområder, 2) at udarbejde en syntese af fundene og 3) at pege på områder, hvor der mangler forskning. For syntesen gælder, at resultatvariablen er kommunikation og samarbejde.

Forfatterne skelner mellem familieinvolveringsprogrammer og familie-skole-partnerskaber, da programmerne adresserer forskellige formål.

Hensigten med familieinvolveringsprogrammerne er at øge forældrenes og familiemedlemmers engagement i barnets uddannelse. Programmerne anviser nogle helt specifikke metoder, som familierne skal arbejde med i hjemmet med henblik på at gavne deres barns læring og udvikling.

Familie-skole-partnerskabsprogrammer er en udvidelse af forældreinvolveringsprogrammer, så de også har fokus på åben dialog, gode relationer mellem personale og forældre, respekt for forskellighed og delt ansvar mellem familie og hjem.

Den overordnede forskel på de to typer programmer er, at familieinvolveringsprogrammerne primært er målrettet forældre, mens familie-skole-partnerskaber både har fokus på forældrene og på at fremme et konstruktivt samarbejde mellem skole og hjem.

Baggrunden for forskernes interesse er, at der er sket en demografisk ændring i befolkningssammensætningen i tyndt befolkede landområder i USA med øgede forekomster af fattigdom, migrantfamilier, lavt uddannede forældre og enlige forældre. Desuden er offentlige ydelser enten manglende, utilgængelige eller føles ikke passende

af familierne. Endelig er den almene kultur i tyndt befolkede områder, at man hellere vil klare problemerne selv end at søge professionel hjælp.

Der er 18 studier inkluderet i det systematiske review. Der er udelukkende medtaget studier fra tidsskrifter med peer review. Geografisk set har placering i Nordamerika været sat som begrænsning, og publiceringerne dækker perioden 1995-2010. Samlestørrelser har varieret fra svar fra 13 lærere til data fra 18.000 elever. Ti studier er deskriptive, fire inddrager korrelationer, to er kvasiexperimentelle design, et er eksperimentelt, og et er kvalitativt. Ti ud af de 18 studier rummer indikatorer om udsathed.

Forfatterne er forbeholdne over for at opsummere resultaterne, da studierne er meget forskellige og ikke nødvendigvis af høj kvalitet, men de nævner, at syv af studierne var i stand til at identificere positive resultater af forskellige former for intensivt samarbejde mellem skole og hjem, herunder i form af forældretræningsprogrammer, øget kommunikation med hjemmene, støtte til hjemmearbejde og hjemmebesøg. Forfatterne er imidlertid mest orienterede mod de særlige forhold i tyndt befolkede områder, og der kan derfor henvises til afsnit 4.4 om betydningen af kulturelle forhold.

Formålet med meta-analysen af **Jeynes (2012)** er at se på, hvilken effekt forskellige forældreinvolveringsprogrammer har på børn og unges faglige udvikling i henholdsvis dagtilbud og til og med 10. klasse. Meta-analysen er gennemført på baggrund af to forskningsspørgsmål: 1) Har skolebaserede forældreinvolveringsprogrammer en positiv indflydelse på børn og unge i dagtilbud og skolen til og med 10. klasse? 2) Hvilke typer af forældreinvolveringsprogrammer hjælper børn og unge mest? Resultatvariablen er faglig udvikling i skolen.

Forældreinvolvering forstås som forældres deltagelse i deres børns uddannelsesforløb og oplevelser. Der beskrives dels generelle forældreinvolveringsprogrammer, dels seks specifikke, navngivne programmer i meta-analysen.

Tabel 4.3: Oversigt over forældreinvolveringsprogrammer i studiet

Interventionens navn	Beskrivelse
Generelle forældreinvolveringsprogrammer	Inkluderer et bredt sæt af mål for forældreinvolveringsprogrammer, som de blev defineret af forskerne i de enkelte studier.
Vægtning af samarbejde-programmer	Inkluderer alle programmer, hvor lærere og forældre arbejder sammen om at udvikle fælles strategier, regler, retningslinjer og forventninger til eleverne for at sikre, at de når deres fulde potentiale.
Checke lektier-programmer	Inkluderer alle programmer, hvor der er et formelt samarbejde med skolen om, at forældre skal checke deres børns lektier hver dag, og hvor skolen kræver, at forældrene underskriver en seddel hver dag, hvor de dokumenterer, at de faktisk har gjort det.
Kommunikation mellem forældre og lærer-program	Inkluderer programmer, hvor skoler indarbejder indsatser, som skal fremme en øget kommunikation med forældre, således at samarbejde fremmes, at der er en fælles forståelse af, hvad barnets faglige og sociale retningslinjer skal være, hvorved man mindsker risikoen for misforståelser.
Head Start-program	Disse studier kombinerer alle effekter af Head Start-programmer, som specifikt har fokus på forældreinvolvering.
ESL (English as a Second Language) Engelsk som andetsprog	Inkluderer studier, hvor skoler arbejder med at fremme en forældreinvolvering ved at lære forældrene engelsk.

I meta-analysen blev der først set på, om der var en statistisk signifikant sammenhæng mellem skolebaserede forældreinvolveringsprogrammer og børn og unges faglige udbytte. Herefter blev der foretaget en analyse af hvilke af programmerne, som havde den største effekt på børn og unges faglige udvikling. Der indgår 51 studier i analysen.

Det samlede antal børn eller unge repræsenteret i studierne er 13.170. Samplestørrelser varierede fra 18 til 1.900 og publikationsårene fra 1964 til 2006.

Resultaterne viser, at der er en sammenhæng mellem forældreinvolveringsprogrammer i dagtilbud og skole og børn ellers unges positive faglige udvikling. I forhold til skolebaserede forældreinvolveringsprogrammer generelt ses der tydelige og signifikante effektstørrelser på alle elever på tværs af aldersgrupper. De opnåede effektstørrelser i forhold til indsatser ses i tabel 4.4.

4.4: Effektstørrelser i studiet

Indsats	Effektstørrelse
Overordnet forældreinvolvering	0,30
Delt læseprogram	0.51
Vægtning af samarbejde-program	0.35
Check lektier-program	0.27
Kommunikation mellem forældre og lærer-program	0.28
Head Start-program	0.22
ESL (Engelsk som andetsprog)	0.22

Definition af begrebet effekt er beskrevet i Bilag 6

Overordnet konkluderer forfatteren, at skolebaserede forældreinvolveringsprogrammer har en direkte effekt på børn og unges faglige udvikling med en gennemsnitlig effektstørrelse på ca. 0,3. I forhold til de specifikke indsatser ses endvidere hvilke indsatser, der har den største direkte effekt på børn og unges faglige udvikling, hvor noget tyder på, at det, at skoler eller lærere støtter forældre i, hvordan de bedst kan støtte deres børns faglige udvikling, har den største positive effekt. Det er især fremgangsmåder, hvor forældre læser med deres børn og checker deres hjemmearbejde, der har effekt.

4.3 Forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet

Der indgår fire studier under dette tema, hvoraf et er en meta-analyse, og resten er forskellige former for reviews eller systematiske forskningskortlægninger.

Kemp & Turnbull (2014) har udarbejdet en syntese på baggrund af interventionsstudier, der benytter coaching med forældre som en tidlig indsats. Der blev arbejdet ud fra følgende fire forskningsspørgsmål. 1) Hvilke definitioner og beskrivelser findes der af coaching med forældre? 2) Hvad er karakteristisk ved familier og coaches,

som har deltaget i studierne? 3) Hvilke parametre, defineret som rammer, kontekst, intensivitet og professionel udvikling, har betydning for coaching med forældre? 4) Hvilke resultater er der for barnet og familien som følge af, at forældrene har været igennem et coachingforløb? Resultatvariable er dels graden af forældredeltagelse, dels børnenes kognitive, motoriske og sociale udvikling.

I forskningssyntesen indgår otte studier. Syv af studierne er randomiserede, kontrollerede forsøg, og et enkelt studie er et casestudie. Det samlede antal familier repræsenteret i studiet er 347. Samplestørrelserne varierer fra seks til 182, og publikationsårene er fra 2011 til 2013.

De otte studier er kategoriseret efter, om de har en implicit eller eksplicit definition af coaching. Tre af studierne benytter en eksplicit definition af coaching, som er karakteriseret ved, at coachene og familierne i fællesskab planlægger og samarbejder om at finde og implementere interventioner, som skal anvendes af forældrene i deres dagligdag med barnet. De primære strategier, der anvendes i disse forløb, er fælles interaktion, gensidig feedback og refleksion. Coaching ses her som engagement i samtale med forældre for at lære dem, hvordan de kan benytte faste rutiner og materialer til i fællesskab at planlægge interventioner.

De fem studier, som benytter en implicit definition af coaching, er karakteriseret ved, at forældre undervises af coachen i en specifik intervention, hvor de hjemmerutiner og materialer, der skal benyttes, er bestemt på forhånd. Strategierne, der benyttes her, er en stramt underviserstyret fremgangsmåde ud fra en bestemt protokol.

Overordnet konkluderer forfatterne, at forældre godt kan implementere interventioner overfor deres børn, og resultatet kan være, at børnenes færdigheder forbedres på tværs af de udviklingsstrin, der måles på. I forhold til resultatvariable ses positive effekter på forældrenes evne til at være stringente i fastholdelsen af strategien og proceduren for interventionen. Hvad børnene angår, har der været udviklingsmæssige forbedringer, når det gælder motorisk, kognitiv, kommunikativ, social-emotionel udvikling og på evnen til at være selvhjulpne.

Endvidere påpeges det, at der er brug for at etablere en universel definition af coaching, således at det mere præcist kan måles, hvad virkningen af coaching er på barnet og familien. Forfatterne fremhæver ydermere, at der i definitionen af coaching skal tages stilling til, om coaching er en relationelt styret proces eller en ekspertstyret proces, eller om begge dele er lige betydningsfulde. Studiet afsluttes med at fremhæve, at syntesen ikke kunne give nok information om virkningen af coaching på familiens generelle trivsel og udvikling, hvorfor fremtidig forskning skal have fokus på netop disse aspekter af forløbene.

I det systematiske review af **Miller et al. (2012)** er formålet at undersøge, om hjemme-baserede programmer målrettet børn i dagtilbudsalderen fra socialt udsatte familier har en effekt på børnenes udvikling. Resultatvariable er kognitiv og social udvikling.

To af studierne evaluerede "Lavenstein's Mother Child Home Programme", hvis overordnede formål er at lære mødre, hvordan de kan fastholde en kognitiv, stimulerende mor-barn-interaktion i hjemmet for på den måde at forebygge svage uddannelsesmæssige forudsætninger.

I et tredje studie evalueres en intervention, hvis formål er at træne teenagemødre i stimulering af spædbørn ved at bruge omsorg, sensorisk-motorisk stimulation og mor-barn-interaktionsøvelser, som er udviklet på baggrund af standardiserede udviklingsskalaer.

Fjerde studie er en evaluering af en intervention, som sigter mod at give mødre nogle simple værktøjer til at maksimere kvaliteten af mor-barn-interaktionen.

Programmet "The Community Mothers" blev evalueret i det femte studie. Interventionen består af, at en erfaren mor i lokalområdet besøger hjemmet én gang om måneden i de første 12 måneder af barnets liv, hvor fokus er på tre områder: opdragelse, sproglig og kognitiv udvikling.

I det sjette studie blev der evalueret på et program, der varede 12 måneder og var målrettet, at mødre skulle blive mere effektive opdragere, forbedre mor-barn-interaktionen og forbedre selvværdet hos både mor og barn.

I det syvende studie blev et program evalueret, hvor det overordnede formål var at sætte mødre i stand til at være mere effektive opdragere for deres børn.

Det samlede antal deltagere i de syv studier er 723. Der var kun inkluderet studier med et RCT-design (randomiserede, kontrollerede forsøg), hvor kontrolgruppen enten fik forældrenes almindelige omsorg eller ingen intervention. Deltagerne i studierne var forældre med børn i alderen op til skolestart, hvor familierne var socialt udsatte i forhold til fattigdom, det at være enlige forældre eller tilhørte en etnisk minoritet. Interventionen skulle foregå i hjemmet, hvor en professionel familierapeut (eller lignende) skulle give forældrene relevant viden og færdigheder i, hvordan de kunne forbedre deres barns intellektuelle og socialemotionelle udvikling.

De syv inkluderede studier har en forholdsvis lille samplestørrelse, og det nyeste af studierne er 20 år gammelt, hvorfor forfatterne bemærker, at resultaterne skal tages med forbehold. Videre var der kun data nok til at gennemføre en enkelt meta-analyse af kognitiv udvikling, og analysen viste ingen signifikant effekt. På baggrund heraf konkluderer forfatterne, at de ikke finder evidens for en effekt af hjemme-baserede

coachinginterventioner på den kognitive og sociale udvikling hos førskolebørn fra socialt udsatte familier.

I det næste studie af **Oldrup & Vitus (2011)** er formålet med den systematiske forskningskortlægning at kortlægge studier over tidlige indsatser rettet mod sårbare og socialt udsatte børn i alderen 0-3 år og deres forældre. Det overordnede formål med kortlægningen er, at den skal bruges til udvikling af en mere evidensbaseret praksis i socialpolitikken. I forskningskortlægningen er der kun inkluderet studier af sociale indsatser, som er rettet mod at begrænse eller opveje risikofaktorer. Resultatvariabel er reduktion af risikofaktorer.

Studierne i kortlægningen er inddelt i følgende syv risikogrupper:

- Forældres misbrug (19 studier)
- Vanrøgt (fem studier)
- Vold i nære relationer (fire studier)
- Psykisk sygdom hos forældrene (11 studier)
- Dårlig begavelse hos forældrene (to studier)
- Tidligt forældreskab (11 studier)
- Kombinerede problembilleder (29 studier).

Der indgår 81 studier i forskningskortlægningen. Der er kun inkluderet studier baseret på lodtrækningsforsøg, kvasiekperimentelt design og før- og eftermålinger. Der er ikke udarbejdet en oversigt over de enkelte 81 studiers effekt, da studierne måler effekt på mange forskellige parametre og måder. Der er overordnet set positive effekter af indsatserne (79 studier), og der er kun to indsatser, hvor der ikke ses en effekt. Publikationsårene er fra 2000 til 2009.

På baggrund af studierne resultater er der givet følgende evidensbaserede policy-anbefalinger:

- Tidlige indsatser bør være rettet mod forældre og især mod mødre snarere end mod børnene
- Tidlige indsatser bør være organiseret som multifacetterede indsatser, dvs., at de skal bestå af forskellige aktiviteter, fx rumme en ugentlig samtale, praktisk hjælp, gruppesessioner og andet
- Tidlige indsatser bør være organiseret som gruppebaserede tiltag, som individuelle tiltag eller som begge dele
- Tidlige indsatser bør være organiseret som relativt langvarige forløb, dvs. forløb over seks måneder eller mere

- Tidlige indsatser bør rumme hyppige kontakter, dvs., ugentlige aktiviteter eller kontakter mellem behandlere og brugere.

Endelig nævner forfatterne, at det ikke har været muligt at give anbefalinger til, hvem der bør være hovedaktør eller hvilken personalegruppe, der bør udføre indsatsen, da dette ikke er beskrevet i over halvdelen af studierne.

I meta-analysen fra Nederlandene (**Leijten et al., 2013**) er formålet at undersøge, hvilken indflydelse socialøkonomisk status (SES) har på effekten af forældretræningsprogrammer, hvor man har vurderet graden af udadreagerende adfærd hos børn ved programstart, ved programmets afslutning og ved en followup-undersøgelse et år efter endt intervention. I meta-analysen indgår ni forskellige navngivne programmer samt en kategori, hvor der ikke er tale om officielle programnavne. Resultatvariabel er grad af udadreagerende adfærd. Nedenfor gives en overordnet karakteristik af indsatserne:

Table 4.5: Oversigt over forældretræningsprogrammer i studiet

Interventionens navn	Beskrivelse
Behavioral Parent Training	En intervention, hvor professionelle arbejder med at påvirke børns og forældres samspil.
Incredible Years	Et evidensbaseret program med fokus på at styrke forældrekompetencer og øge forældreinvolvering i børns skoleerfaringer, at fremme børnenes faglige, sociale og følelsesmæssige evner og reducere adfærdsproblemer.
"Triple-P" Positive Parenting Program	Et interventionsprogram, som har som hovedmål at øge viden, færdigheder og tillid hos forældrene og reducere forekomsten af psykiske, følelsesmæssige og adfærdsmæssige problemer hos børn og unge. Programmet er oprindeligt skabt med henblik på socialt udsatte forældre og børn, men anvendes nu også i bredere socialpædagogiske sammenhænge.
Parent-Child Interaction Therapy	Et evidensbaseret behandlingsprogram for 2-7-årige børn og deres forældre. Målgruppen er børn med emotionelle og adfærdsmæssige problemer, og programmet har hovedvægt på at forbedre kvaliteten af forældre-barn-forholdet og ændre deres interaktionsmønstre.
COPEing with Toddler Behaviour	Et rådgivningsmateriale, der søger at få forældre til at ændre adfærd ved at fokusere på deres børns positive egenskaber og styrke disse, hvorefter børnenes adfærd ændres i en positiv retning.
Eastern Health Board Parenting Program	Et forældretræningsprogram, som skal lære forældre med psykiske problemer, ægteskabelige problemer eller følelser af isolation de færdigheder, der er nødvendige for at kunne agere over for deres

	børns adfærdsproblemer.
Effective Black Parenting Program	Et program, som skal opbygge færdigheder hos forældre til afroamerikanske børn. Programmet skal forebygge og behandle misbrug af børn, adfærdsproblemer hos børn, reducere forældres stress og fremme kulturel stolthed. At magte racisme og fordomme indgår også.
STAR Parenting Program	Et program skabt til at få forældre til at ændre adfærd. Programmet består af fire dele. Først skal forældrene stoppe og tænke på, hvordan deres børn påvirker egne følelser. Derefter skal forældrene tænke over deres forventninger til børnene, om de fx er rimelige. Tredje trin går på, hvordan positiv adfærd kan styrkes, og det sidste trin drejer sig om, hvordan negativ adfærd sanktioneres.
Parent Management Training-Oregon Model	Et evidensbaseret forældreprogram målrettet forældre til børn med udadreagerende problemadfærd. Programmet er baseret på principper om social læring og interaktion og har til formål at reducere og forebygge problemadfærd hos børn ved at fremme forældrenes færdigheder i forhold til grænsesætning, problemløsning i familien, monitorering, positiv involvering og fremme af barnets evner.
Scott Parent Programme	Et program udviklet til at hjælpe forældre med problembørn. Programmet er målrettet enlige forældre med lav indkomst eller forældre, der modtager sociale ydelser. Det er adfærdsterapeutisk orienteret og administreres af socialrådgivere eller assistenter ud fra en manual.

Søgning i forskningsdatabaser gav 150 studier med relevans, og af disse rummede 75 studier tilstrækkelige oplysninger til at kunne indgå i meta-analysen. 65 af studierne var af RCT-design, mens de resterende 10 var kvasiekperimentelle. 17 studier rummede oplysninger om SES. Det samlede antal personer i de 75 studier er 4.277. Publikationsårene er fra 1982 til 2009. Helt overordnet set har interventionerne givet positive resultater. Den gennemsnitlige effektstørrelse, beregnet som simpelt gennemsnit, ved programmernes afslutning er 0,67 og ved followup 0,61. Kortidseffekter og langtidseffekter ses af tabel 4.6.

4.6: Effektstørrelser i studiet

Indsats	Kortidseffektstørrelse (Antal studier)	Langtidseffektstørrelse (Antal studier)
Behavioral Parent Training	0,64 (8)	0,69 (7)
Incredible Years	0,88 (25)	0,93 (10)
"Triple-P" Positive Parenting Program	0,68 (20)	0,88 (12)
Parent-Child Interaction Therapy	1,17 (9)	1,28 (3)
COPEing with Toddler Behaviour	0,19 (2)	0,17 (1)
Eastern Health Board Parenting Program	0,25 (1)	
Effective Black Parenting Program	0,51 (1)	-0,11 (1)
STAR Parenting Program	0,30 (1)	0,49 (1)
Parent Management Training-Oregon Model	0,19 (1)	
Scott Parent Programme	1,14 (1)	

Definition af begrebet effekt er beskrevet i Bilag 6

Af de interventioner, der har et officielt navn, synes Incredible Years, "Triple-P" og Parent-Child Interaction Therapy at være mest effektive, og det er samtidig interventioner, hvor der foreligger 9-25 undersøgelser af interventionen.

SES, der i meta-analysen er kodet binært og korrigeres statistisk for grad af udadreagerende adfærd ved programstart, viser sig ikke at have indflydelse på effekten umiddelbart efter behandling, mens der var en markant indflydelse ca. et år efter endt intervention. Med andre ord er det sådan, at familier med lav SES har samme udbytte af interventionen som familier med høj SES, når interventionen afsluttes, mens familier med lav SES har større vanskeligheder med at opretholde effekten. En høj grad af ud-

adreagerende adfærd ved start har en sammenhæng med lav effekt ved indsatsens afslutning.

4.4 Kulturelle barrierer

Kulturelle barrierer for forældreinvolvering indgår i fem studier, hvoraf et er en meta-analyse, mens de øvrige er systematiske reviews og forskningskortlægninger. De kulturelle barrierer omfatter en række forhold, først og fremmest etnisk baggrund, social baggrund og bopæl i tyndt befolkede eller svært tilgængelige områder.

Det overordnede formål med en forskningskortlægning fra England (**Boag-Munroe & Evangelou, 2012**) er at få indsigt i begrebet "svære at nå familier" ud fra følgende perspektiver: uddannelse, sundhed og sociale ydelser, da der er en forventning om, at disse familier er i kontakt med det offentlige system. Resultatvariable er kommunikation og samarbejde mellem skole og forældre med den hensigt at få forældre til at bruge de tilbud, der er målrettet socialt udsatte familier.

Den periode, som kortlægningen dækker, går fra 1997 til 2008. For at have relevans for England indgår kun tekster om praksis i England, USA, Canada og Australien. Der er fundet 54 relevante studier, hvoraf fem dækker uddannelse, og disse er fra perioden 2003 til 2007. "Svære at nå familier" dækker en række grupperinger, først og fremmest socialt udsatte familier, familier med multiple eller komplicerede behov, minoritetsgrupper og særlige etniske grupperinger, fx i ghettoområder.

Resultaterne viser, at der er mangfoldige og komplekse grunde til, at de udfordrede familier ikke tager imod de tilbud, de kunne have fordel af. Det påpeges, at udbyderne af tilbud er nødt til at være opmærksomme på kompleksiteten af grunde til, at familier ikke engagerer sig. Udbyderne må derfor tilrettelægge og tilpasse tilbuddene, således at de passer til de enkelte familiers behov. Når det drejer sig om skolegang, er det et problem for familierne, at skolerne ikke møder dem på familiernes betingelser.

Forfatterne fremhæver endvidere, at det at arbejde med familier, som kan karakteriseres, som "svære at nå", kræver et skift fra at opfatte familien som "svær at nå" til at tænke over, hvad der gør, at det fremsatte tilbud er vanskeligt at acceptere for den enkelte familie. De nævner også, at tilgangen til at arbejde med disse familier kræver en ændring fra de professionelles side. Det fremhæves, at skoler og sociale myndigheder især har behov for at se på, hvordan de kan skabe et tættere samarbejde omkring disse familier. Især skoler fremhæves som havende en monokulturel tilgang til familier. Ved en monokulturel tilgang forstås, at skolen møder alle forældre på samme måde uden hensyntagen til sproglige og kulturelle barrierer.

Forfatterne konkluderer, at skolerne på grund af deres monokulturelle tilgang ikke kan se, hvad forældrene signalerer i forhold til når og hvordan, de gerne vil være involverede i deres børns uddannelse. Skoler forventer, at forældre fx fra Bangladesh og Pakistan engagerer sig i skolen på samme måde som andre forældre, der deler de typiske hvide middelklasseværdier, forudfattede meninger og idéer om skolen. Familier med minoritetsbaggrund er ikke så uinteresserede i deres børns skolegang, som skolerne nogle gange tror, de er bare interesserede på andre måder. Når skolerne ikke forstår disse kulturelle forskelle, føler forældrene sig ekskluderede fra skolens liv. Skolerne må derfor alliere sig med personer, som lever i de minoritetsgrupperinger, som indgår i skolernes distrikter, således at skolerne kan blive bedre til at møde og forstå familiernes behov.

Semke & Sheridan (2012) har som tidligere nævnt gennemført et systematisk review med fokus på følgende tre områder: 1) at foretage et review af den empiriske litteratur om familieinvolvering og familie-skole-partnerskaber i tyndt befolkede landområder, 2) at udarbejde en syntese af fundene, 3) at pege på områder, hvor der mangler forskning. Resultatvariable er grad af skole-hjem-samarbejde og faglig udvikling i skolen.

Som det tidligere er nævnt, er forfatterne forbeholdne over for at opsummere resultaterne, da studierne er meget forskellige og ikke nødvendigvis af høj kvalitet, men de nævner, at syv af studierne var i stand til at identificere positive resultater af forskellige former for intensiveret samarbejde mellem skole og hjem, herunder i form af forældretræningsprogrammer, øget kommunikation med hjemmene, støtte til hjemmearbejde og hjemmebesøg.

Fem studier nævner betydningen af, at skolen involverer sig i lokalsamfundet som helhed, og to studier peger på, at det at bo i et lokalsamfund ikke forudsiger, om forældre involverer sig, da grad af involvering varierer fra sted til sted, bl.a. som følge af om lærerne tager initiativer, der værdsættes af forældrene. Til slut nævner forfatterne, at der er behov for mere forskning, hvor der er klarere definitioner af, hvad der kendetegner tyndt befolkede landområder, og hvor der anvendes stærke forskningsdesign.

I **Jeynes' (2014)** meta-analyse er formålet at bestemme forholdet mellem fædreinvolvering og uddannelsesudbyttet for elever, der går i byskoler. Der ses både på forældreinvolvering som overordnet begreb, hvor alle aspekter af involvering indgår, og på fire specifikke delaspekter af fædrenes involvering. Endvidere undersøges, hvilken indflydelse etnisk baggrund har. Resultatvariable er kognitiv udvikling, psykologisk funktion, herunder forekomst af risikoadfærd.

I resultaterne ses, at når der blev opdelt efter etnisk baggrund, viste det sig, at der for minoritetselever var en besked, men signifikant større effekt af fædres involvering end for majoritetselever – 0,19 mod 0,17.

Meta-analysens hovedinteresse er at se specifikt på fædreinvolvering, og disse resultater gennemgås detaljeret i det kommende afsnit 4.5.

Formålet med meta-analysen af **Kim & Hill (2015)** var at undersøge den relative styrke af forbindelsen mellem fædres og mødres involvering i deres børns uddannelse fra 5-18-årsalderen (K-12). Ud over dette indgik barnets køn og klassetrin, familiestruktur – om der var tale om familier med en enlig forælder eller familier med samboende forældre, og om der var tale om en biologisk far – antal søskende, forældrenes alder, familiens socioøkonomiske status og etnicitet. Resultatvariabel er faglig udvikling i skolen.

Med hensyn til etnicitet var der ikke forskelle for fædre, mens der var forskelle for mødre, hvor relationen mellem involvering og uddannelsesresultater var signifikant større for etniske minoritetsgrupper, hvor den nåede op på en korrelationskoefficient på 0,23.

Også denne meta-analyses hovedinteresse er at se specifikt på fædreinvolvering, og disse resultater gennemgås detaljeret i det følgende afsnit 4.5.

4.5 Fædre/mødreinvolvering

Der foreligger to studier om fædre/mødreinvolvering, og de er begge meta-analyser.

Et yderligere formålet med meta-analysen fra **Jeynes (2014)** er at bestemme forholdet mellem fædreinvolvering og uddannelsesudbyttet for elever, der går i byskoler. Der ses både på forældreinvolvering som overordnet begreb, hvor alle aspekter af involvering indgår, og på fire specifikke delaspekter af fædrenes involvering. Endelig undersøges, hvilken indflydelse etnisk baggrund har. Studiet udgør ifølge forfatteren den første meta-analyse af betydningen af fædres involvering i deres børns liv. Resultatvariable er kognitiv udvikling, psykologisk funktion, herunder forekomst af risikoadfærd.

Faderinvolvering forstås i studiet som deltagelse i barnets liv for en person, som er den biologiske far til et barn/en ung i et juridisk anerkendt parforhold. Involveringen har skullet fremme fire aspekter af børnenes liv:

- *Involvering i faglig udvikling:* Dækker, at fædrene støtter og hjælper børnene med skolearbejdet.

- *Psykologisk velfærd*: Dækker, at fædrene hjælper børnene med at realisere sig selv og blive velafbalancerede ved fx at opmuntre, trøste og give gode råd.
- *Positiv adfærd*: Støttes ved at lære børnene, hvad der er rigtigt og forkert i skole og hjem.
- *Et sundt liv*: Her indgår fædrenes deltagelse i andre aspekter af børnenes personlige udvikling, fx ved at lege med dem.

Søgning i forskningsdatabaser resulterede i 101 relevante studier, hvoraf 66 havde en kvalitet, herunder tilstrækkelige kvantitative data, til at kunne inkluderes i en meta-analyse. Det samlede antal personer i studierne var 105.828. Samplestørrelser varierede fra 25 til 15.770, og publikationsårene var fra 1974 til 2012.

Resultaterne var, at der gennemgående var tale om positive effekter. Effektstørrelserne gik fra 1,12 til -0,11. 14 af de 66 studier havde en effektstørrelse på mere end 0,4, mens 33 studier havde en effektstørrelse på mindre end 0,2. Kun et studie viste negativ effekt.

I forhold til overordnet involvering og de fire specifikke indsatser ses effektstørrelserne i tabel 4.7.

Tabel 4.7: Effektstørrelser i studiet

Indsats	Effektstørrelse
Overordnet fædreinvolvering	0,16
Involvering i faglig udvikling	0,14
Involvering i psykologisk velfærd	0,17
Involvering i positiv adfærd	0,20
Involvering i et sundt liv	0,22

Definition af begrebet effekt er beskrevet i Bilag 6

Når der blev opdelt efter etnisk baggrund viste det sig, at der for minoritetslever var en beskedent, men signifikant større effekt af fædres involvering end for majoritetslever, 0,19 mod 0,17. Ved opdeling efter hvad involveringen skulle fremme, lå den faglige udvikling relativt lavest med 0,14, mens psykologisk velfærd fik 0,17, positiv adfærd 0,20 og andre forhold, som indgår i et sundt liv 0,22.

Forfatteren bemærker, at effektstørrelserne er mindre end ved studier, der har set på betydningen af forældreinvolvering for begge forældre tilsammen, idet faderens involvering er en del af den samlede involvering.

Formålet med meta-analysen udført af **Kim og Hill (2015)** var at undersøge den relative styrke af forbindelsen mellem fædres og mødres involvering i deres børns uddannelse fra 5-18-årsalderen. Ud over dette indgik barnets køn og klassetrin, familiestruktur – om der var tale om familier med en enlig forælder eller familier med samboende forældre, og om der var tale om en biologisk far – antal søskende, forældrenes alder, familiens socioøkonomiske status og etnicitet. Resultatvariabel er faglig udvikling i skolen.

Forældreinvolvering er defineret som tre overordnede typer:

- *Skolebaseret involvering*: Omfatter forældrenes deltagelse i aktiviteter på skolen, fx deltagelse i forældremøder, frivilligt arbejde på skolen og deltagelse i skolebestyrelsesarbejde.
- *Hjembaseret involvering*: Omfatter forældrenes involvering i fx elevens hjemmearbejde, intellektuelt berigende aktiviteter som besøg på museer samt højtlesning for børnene.
- *Faglig involvering*: Omfatter forældrenes forventninger og mål for børnenes uddannelse samt kommunikation om uddannelses betydning og nytteværdi.

Søgning i forskningsdatabaser resulterede i, at der blev identificeret 122 studier, hvor der indgik mindst en type af forældreinvolvering samt var oplysninger om fædre og/eller mødre. Efter yderligere sortering fandt man, at 52 studier havde tilstrækkelige oplysninger til at kunne indgå i en meta-analyse. Alt i alt indgår 52.085 fader-barn-dyader og 65.534 mor-barn-dyader. Samplestørrelser udgør mellem 60 og 26.460 for fædre og mellem 60 og 35.100 for mødre. Årstalsmæssigt dækkes perioden 1980 til 2013.

Meta-analysen viste overordnet set, at der var en positiv relation mellem forældreinvolvering og børnenes uddannelsesresultater. Dette gælder, uanset om det er fædre eller mødre, der involverer sig. Sammenhængen udtrykkes af forfatterne som korrelationskoefficienter, og den er for fædrene 0,14 og for mødrene 0,15. I tabel 4.8 ses effektstørrelserne fordelt på henholdsvis fædre og mødre samt indsatser.

4.8: Effektstørrelser i studiet

Indsats	Effektstørrelse	Effektstørrelse
	Fædre	Mødre
Overordnet forældreinvolvering	0,14	0,15
Skolebaseret involvering	0,08	0,16
Hjembaseret involvering	0,07	0,08
Faglig involvering	0,23	0,21

Definition af begrebet effekt er beskrevet i Bilag 6.

Effektstørrelser er angivet som korrelationskoefficienter, r , i denne tabel.

Når der blev set på delresultater i forhold til de fire typer af forældreinvolvering, viste det sig, at der for begge forældre først og fremmest var en sammenhæng mellem overordnet involvering og faglig involvering, forskellen mellem forældrene var ikke statistisk signifikant. Når det gælder hjembaseret deltagelse, er der mindre involvering, men igen uden signifikante forskelle for de to køn. Ved skolebaseret involvering er sammenhængen for fædre og mødre statistisk signifikant forskellig, idet involveringen er størst for mødre.

Ved separate analyser af hjembaseret involvering viste det sig, at den største kønsforskel var ved intellektuelt berigende aktiviteter, hvor mødre nåede op på 0,14, mens fædre var på 0,07. Når det gjaldt klassetrin, var der ikke signifikante forskelle mellem fædre og mødre. Med hensyn til etnicitet var der kun forskelle for mødre, hvor relationen mellem involvering og uddannelsesresultater var signifikant større for etniske minoritetsgrupper, idet den nåede op på 0,23. Endelig gjaldt, at der ikke var forskelle i sammenhænge for hverken elevernes eller forældrenes køn.

5 Konklusion

Formålet med denne systematiske forskningskortlægning er at kortlægge forskningslitteratur om involvering af forældre i forhold til læring i dagtilbud og skoler med fokus på at skabe lige muligheder for alle børn og unge uanset deres sociale baggrund. Det overordnede formål med rapporten er således at kortlægge forskningslitteratur med særlig fokus på at reducere præstationsforskelle i læring hos socialt udsatte børn og unge.

Der indgår 11 studier i den systematiske forskningskortlægning, hvoraf de fire er systematiske forskningskortlægninger, tre er systematiske reviews og fire er meta-analyser. I de 11 systematiske forskningskortlægninger, systematiske reviews og meta-analyser indgår i alt 393 videnskabelige undersøgelser. Den samlede samplestørrelse i de fire meta-analyser udgør 240.892 personer, hvorved der er tale om et overordentligt stort materiale med deraf følgende høj grad af samlet evidens.

Analysen af de inkluderede studier har vist, at der kan udledes fem tematiske fokusområder: Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbuddet, forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen, forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet, kulturelle barrierer og fædre/mødreinvolvering

5.1 Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i dagtilbud er karakteriseret ved, at det er interventioner, som igangsættes og følges af de fagprofessionelle i dagtilbuddet.

I de studier, som indgår i temaet, ses en overordnet og tydelig sammenhæng mellem forældreinvolveringsprogrammer i dagtilbud og en kognitiv og social udvikling hos børnene. Resultaterne i studierne peger tydeligt på, at en god kontakt mellem daginstitution og forældre bidrager positivt til børnenes udvikling generelt. Det ses endvidere, at jo mere forældrene involveres i børnenes læring, desto bedre resultater kan der opnås.

Indsatser, som både retter sig mod børn, pædagoger/professionelle og forældre, giver de bedste resultater på både den kognitive og sociale udvikling. Det kan fx være, at de fagprofessionelle rådgiver forældrene om, hvilke bøger forældrene kan læse for deres børn, og hvordan de skal læses, med henblik på at udbygge barnets ordforråd. Endvidere ses det, at interventioner, der bygger på gruppebaserede aktiviteter med både forældre og pædagoger, opnår signifikant positive effekter på børns kognitive og adfærdsmæssige udvikling. Dette skyldes, at forældre og pædagoger/professionelle

opnår et fælles udgangspunkt omkring barnet, både hvad angår et fælles sprog og fælles strategier. Det skal dog bemærkes, at disse resultater er lettere at opnå med ressourcestærke familier end med ressourcetsvage familier, bl.a. på grund af sproglige vanskeligheder, lavt uddannelsesniveau og forskelle i kulturelle forventninger.

5.2 Forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i skolen er karakteriseret ved, at det er interventioner, som igangsættes og følges af de fagprofessionelle i skolerne.

Indsatser, der er funderet i skoler, hvor det er lærerne eller skolen, som hjælper forældrene med, hvordan de bedst kan understøtte deres børns faglige udvikling, viser de mest positive effekter. To interventioner, der især har store effektstørrelser, er læseindsatser, hvor forældre læser med deres børn i bøger, som læreren har valgt, og indsatser, hvor forældre kontrollerer børnenes hjemmearbejde og afleverer en underskrevet seddel til læreren dagligt.

Familieinvolvering og familie-skole-partnerskaber viser positive resultater i form af intensiveret samarbejde mellem skole og hjem, øget kommunikation med hjemmene, støtte til hjemmearbejde, ligesom læreres besøg i hjemmene er nyttige. Igen er det dog sådan, at etablering af disse former for forældreinvolvering er sværest over for socialt udsatte familier.

5.3 Forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet

Forældreinvolveringsprogrammer forankret i hjemmet er interventioner, som igangsættes og følges af professionelle i hjemmet og iværksættes som forebyggende eller tidlige indsatser, i nogle tilfælde allerede under svangerskabet. Det ses på tværs af studierne, at forældre godt kan gennemføre indsatser over for deres børn, og resultatet kan være, at børnenes færdigheder forbedres på tværs af de udviklingstrin, der måles på. Der ses helt generelt positive effekter af interventionerne, som er beskrevet i studierne under dette tema.

De fleste interventioner er rettet mod mor-barn-interaktionen, hvor mødre lærer, hvordan man bedst understøtter sit barns udvikling. Det kan fx være indsatser, hvor mødre coaches i, hvordan de kan interagere med deres spædbørn. Der ses positive resultater på forældres evne til at være stringente i fastholdelsen af strategien og proceduren for interventionen. Det kræver dog, at interventionerne er organiseret som relativt langvarige forløb, dvs. forløb over seks måneder eller mere, som rummer hyppige kontakter, fx ugentlige aktiviteter eller kontakter mellem professionelle og foræl-

dre. Familier med lav socialøkonomisk status (SES) har samme udbytte af indsatsen som familier med høj SES, når indsatsen afsluttes, mens familier med lav SES har større vanskeligheder med at fastholde strategien og proceduren for interventionen.

Hvad børnene angår, har interventionerne resulteret i udviklingsmæssige forbedringer, når det gælder motorisk, kognitiv, kommunikativ, social-emotionel udvikling og evne til at være selvhjulpne. Der nævnes flere interventioner, som har givet positive resultater. Især synes programmerne "Incredible Years", "Triple-P" og "Parent-Child Interaction Therapy" at være effektive.

I lighed med resultaterne i forældreinvolveringsprogrammerne forankret i dagtilbud og skoler ses det også i studierne, der er forankret i hjemmet, at indsatser bør være organiseret som multifacetterede indsatser, dvs., at de skal bestå af forskellige aktiviteter, fx rumme en ugentlig samtale, praktisk hjælp, gruppesessioner og andet.

5.4 Kulturelle barrierer

Ved kulturelle barrierer forstås de udfordringer, som forskelle i sprog, uddannelsesniveau og kulturelle normer giver i forhold til forældreinvolvering. Studierne har fokus på socialt udsatte familier præget af fattigdom, arbejdsløshed og minoritetsbaggrund.

Karakteristisk for studierne under temaet er, at de alle beskriver de udfordringer, som dagtilbud, skoler og sociale myndigheder har i forhold til at møde socialt udsatte familier i lokalsamfundet. En af de udfordringer, der nævnes i studierne, er, at de socialt udsatte familier ikke nødvendigvis tager imod eller benytter, de tilbud, som eksisterer. Resultaterne viser, at der kan være mange årsager til dette, hvilket betyder, at udbyderne af tilbud er nødt til at være opmærksomme på den kompleksitet, der er i årsagssammenhænge. I forhold til skolegang nævnes, at skolerne ikke altid er i stand til at gennemskue, hvad forældre med baggrund i en anden kultur forventer i forbindelse med deres børns skolegang.

Studierne viser, at der er fundet positive resultater af intensiveret samarbejde mellem skole og hjem, bl.a. i form af forældretræningsprogrammer, øget kommunikation med hjemmene, støtte til hjemmearbejde og hjemmebesøg. Ligeledes påpeges vigtigheden af, at skoler involverer sig i og samarbejder med lokalsamfundet som helhed.

5.5 Fædre/mødreinvolvering

I forhold til fædre- og mødreinvolvering er der generelt tale om positive effekter på faglig, psykologisk og social funktion samt andre forhold, som indgår i et sundt liv. Når der ses på minoritets- og majoritetslever, er der en besked, men dog signifikant

størst effekt af fædrenes involvering på minoritets eleverne. Inddeler man involveringen efter, hvad den skulle influere, ligger psykologisk velfærd, positiv adfærd og faktorer i et sundt liv relativt højest, mens den faglige udvikling ligger relativt lavest.

I resultaterne ses også, at der er en positiv relation mellem forældreinvolvering og børnenes kognitive udvikling, uanset om det er fædre eller mødre, der involverer sig. Det er dog værd at bemærke, at når det drejer sig om involvering specifikt i skolen, er det primært mødrene, der involverer sig.

5.6 Tematisering af de nordiske studier

Gennemgang af de 28 nordiske publikationer, der indgår i litteraturoversigten (Bilag 3), viser, at de temamæssigt fordeler sig på fire overordnede områder. Disse er socialt udsatte familier, familier med anden etnisk baggrund, generelle udfordringer i samarbejdet mellem forældre og institutioner/skoler samt forældreinddragelsesprogrammer.

Der indgår 19 publikationer, som har fokus på de udfordringer, der kan være ved at etablere involvering af forældre fra socialt udsatte familier, herunder problemer med kommunikation, deltagelse og klientgørelse. Det beskrives, at dagtilbud og skoler har lettest ved at involvere familier med middelklassebaggrund. Desuden er der i relationer mellem forældre, institutioner og skoler et indbygget skævt magtforhold, der kan føre til misforståelser og følelser af afmægtighed hos forældrene.

Af de 19 netop nævnte studier behandler ti de specifikke udfordringer ved at etablere involvering af forældre med anden etnisk baggrund end dansk. Blandt udfordringerne kan nævnes vanskeligheder af sproglig karakter, forskelle i normer og forventninger til dagtilbuddet og skolen, samt til hvorledes forældre forholder sig til institutioner.

Dilemmaer i skole-hjem-samarbejde generelt, herunder problemer med gensidig anerkendelse og ligestilling, behandles i seks publikationer.

Der er tre publikationer om forældreinddragelsesprogrammer/familieklasser, herunder den modstand, der kan være blandt personalet mod at anvende metoder beskrevet i manualer eller andre forskrifter, samt de vanskeligheder der kan være ved at få forældre til at se deres børns problemer i et bredt systemisk perspektiv.

Ud over de fire temaer er der publikationer, som vedrører særlige aspekter af forældreinvolvering. En angår digitaliseret forældreinvolvering, der synes at øge polariseringen af involveringen, da familier med høj uddannelse har stort udbytte af forældreinddragelse, mens familier med lav uddannelse har svært ved at anvende kommunikationsformen. En beretter om fordele ved anvendelse af hjemmebesøg i forældresamarbejdet. En behandler effekten af at bruge ordbøger, der inddrager familiens moders-

mål, når der arbejdes med familier med anden etnisk baggrund. Endelig er der et studie, der har undersøgt de særlige vanskeligheder ved forældreinvolvering, som opstår i forbindelse med skilsmisse.

5.7 Overordnede resultater

Den systematiske forskningskortlægning har vist, at der er nogle vigtige overordnede konklusioner, som bør medtænkes, både i forhold til øget forældreinvolvering og implementering i en dansk kontekst.

Helt overordnet viser forskningen, at en øget forældreinvolvering kan give socialt udsatte børn og unge en bedre kognitiv og social funktion i hjem, dagtilbud og skole. Der er i den forbindelse klare tegn på, at arbejde med øget forældreinvolvering, når den er forankret i dagtilbud og skole, giver de bedste resultater. Karakteristisk for studierne er, at de indsatser, som dagtilbud og skoler benytter i forhold til en øget forældreinvolvering, består af standardiserede forskningsbaserede programmer, hvor forældrene vejledes meget grundigt i forventninger til dem, samt de gensidige forventninger til samarbejdet mellem hjem og dagtilbud eller skole. En forankring i hjemmet kan også give gode resultater, men det kræver, at der er en længerevarende kontakt med hjemmet, da det kan være vanskeligt for socialt udsatte familier at fastholde stringensen i indsatserne.

Et andet, meget centralt og interessant resultat er udfordringerne ved at få minoritetsforældre involveret i henholdsvis dagtilbud og skole. En af de problematikker, der går igen i flere studier, er den monokulturelle tilgang, dagtilbud og skole har overfor forældrene. Ved en monokulturel tilgang forstås, at alle forældre, uanset uddannelses- eller etnisk baggrund, mødes med samme tilgang fra dagtilbud eller skole.

Tyndt befolkede udkantsområder nævnes endvidere som en særlig udfordring, da der i mange tilfælde kan være relativt få tilbud, ligesom der i disse områder kan være en kultur, hvor man nødtigt søger hjælp. Det er derfor vigtigt, at skolerne er aktive i lokalsamfundene og påtager sig en opsøgende rolle.

Endelig viser resultater, at mødre har en højere grad af involvering i skolen end fædrene.

De studier, der er medtaget i den systematiske forskningskortlægning, kommer for knap to tredjedels vedkommende fra andre lande end Norden, men det er i den forbindelse interessant, at gennemgangen af de nordiske studier i Bilag 3 tematisk fordeler sig på fire overordnede områder: socialt udsatte familier, familier med anden etnisk baggrund, generelle udfordringer i samarbejdet med institution og skole samt brugen af forældreinvolveringsprogrammer. Det er interessant, at der er tale om stort

set samme temaer som i den systematiske forskningskortlægning, og det viser, at der er forskningsmæssig interesse for de samme temaer på tværs af forskellige geografiske kontekster og forskningstraditioner.

Bilag 1: Samlet liste over inkluderede studier

Boug-Munroe, G. & Evangelou, M. (2012). From hard to reach to how to reach: A systematic review of the literature on hard-to-reach families. *Research papers in Education*, Vol. 27, No. 2, 209-239.

Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A.-K. & Laugesen, L. (2014). *Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. SFI, 14:23.

Jeynes, W. H. (2012). A Meta-Analysis of the Efficacy of Different Types of Parental Involvement Programs for Urban Students. *Urban Education*, vol. 47, 4, 706-742.

Jeynes, W. H. (2014). A Meta-Analysis: The Relationship Between Father Involvement and Student Academic Achievement. *Urban Education*, June 2015; vol. 50, 4, 387-423.

Kemp, P. & Turnbull, A. P. (2014). Coaching With parents in Early Intervention. An Interdisciplinary research Synthesis. *Infants & Young Children*, Vol. 27, No. 4, 305-324.

Kim, S. W. & Hill, N. E. (2015). Including Fathers in the Picture: A Meta-Analysis of Parental Involvement and Students' Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 107, No. 4, 919-934.

Larsen, M. S., Bang-Olsen, A., Berliner, P., Sommersel, H. B., Pedersen, A. G., Holm, A., Jensen, B., Kristensen, R. M., Ploug, N. og Tiftikci, N. (2011). *Programmer for 0-6-årige med forældreinvolvering i dagtilbud. En forskningskortlægning*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

Leijten, P., Raaijmakers, M. A. J., Orobio de Castro, B. and Matthys, W. (2013). Does Socioeconomic Status matter? A Meta-Analysis on Parent Training Effectiveness for Disruptive Child Behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 42(3), 384-392.

Miller, S., Maguire, L. K. and Macdonald, G. (2012). *Home-based Child Development Interventions for Preschool Children from Socially Disadvantaged Families*. Campbell Sytematic Reveews, 2012:1.

Oldrup, H. K. & Vitus, K. (2011). *Indsatser over for udsatte 0-3-årige og deres forældre. En systematisk forskningsoversigt*. SFI, 11:32.

Semke, C. A. & Sheridan, S.M. (2012). Family-School Connections in Rural Educational Settings: A Systematic Review of the Empirical Literature. *School Community Journal*, Vol. 22, No. 1.

Bilag 2: Samlet liste over identificerede studier

Boug-Munroe, G. & Evangelou, M. (2012). From hard to reach to how to reach: A systematic review of the literature on hard-to-reach families. *Research papers in Education*, Vol. 27, No. 2, 209-239.

Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A.-K. & Laugesen, L. (2014). *Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. SFI, 14:23.

Cole, J. (2011). *A reserach review: the importance of families and the home environment*. National Literacy Trust.

Jeynes, W. H. (2012). A Meta-Analysis of the Efficacy of Different Types of Parental Involvement Programs for Urban Students. *Urban Education*, vol. 47, 4, 706-742.

Jeynes, W. H. (2014). A Meta-Analysis: The Relationship Between Father Involvement and Student Academic Achievement. *Urban Education*, June 2015; vol. 50, 4: 387-423.

Kemp, P. & Turnbull, A. P. (2014). Coaching With parents in Early Intervention. An Interdisciplinary research Synthesis. *Infants & Young Children*, Vol. 27, No. 4, 305-324.

Kim, S. W. & Hill, N. E. (2015). Including Fathers in the Picture: A Meta-Analysis of Parental Involvement and Students' Academic Achievement. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 107, No. 4, 919-934.

Larsen, M. S., Bang-Olsen, A., Berliner, P., Sommersel, H. B., Pedersen, A. G., Holm, A., Jensen, B., Kristensen, R. M., Ploug, N. og Tiftikci, N. (2011). *Programmer for 0-6-årige med forældreinvolvering i dagtilbud. En forskningskortlægning*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

Leijten, P., Raaijmakers, M. A. J., Orobio de Castro, B. and Matthys, W. (2013). Does Socioeconomic Status matter? A Meta-Analysis on Parent Training Effectiveness for Disruptive Child Behavior. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 42(3), 384-392.

Mathers, S., Eisenstadt, N., Sylva, K., Soukakou, E. and Ereky-Stevens, K. (2014). *A Review of the Research evidence on Quality Childhood Education and Care for Children Under Three. Implications for Policy and Practice*. The Sutton Trust and the Education Endowment Foundation.

Miller, S., Maguire, L. K. and Macdonald, G. (2012). *Home-based Child Development Interventions for Preschool Children from Socially Disadvantaged Families*. Campbell Sytematic Reveews, 2012:1.

Mottrom, E. & McCoy, E. (2010). *A review of the research evidence underpinning Partners in Literacy*. National Literacy Trust.

Oldrup, H. K. & Vitus, K. (2011). *Indsatser over for udsatte 0-3-årige og deres forældre. En systematisk forskningsoversigt*. SFI, 11:32.

Semke, C. A. & Sheridan, S.M. (2012). Family-School Connections in Rural Educational Settings: A Systematic Review of the Empirical Literature. *School Community Journal*, Vol. 22, No. 1.

Tran, Y. (2014). Addressing reciprocity between families and schools: Why these bridges are instrumental for students' academic succes. *Improving Schools*, Vol. 17(1), 18-29.

Bilag 3: Litteraturoversigt over nordisk empirisk forskning

I litteraturoversigten over nordisk empirisk forskning er der inkluderet både kvalitative og kvantitative studier. Dertil er der håndsøgt efter empiri blandt relevante forskningsinstitutioner og vidensproducenter. Søgningerne er endvidere suppleret med såkaldte "referencer fra referencer" forstået som referencer identificeret gennem eksisterende systematiske reviews og aktuelle nordiske udviklingsprojekter inden for feltet. Den nordiske empiriske forskning er udelukkende kvalitetsvurderet for så vidt angår studier på dagtilbudsområdet, som er hentet fra NB-ECEC-databasen. Der er søgt efter forskning udgivet på engelsk, dansk, norsk og svensk i perioden 2010-2016.

Studierne

Akselvoll, M. Ø. (2015). Det digitaliserede skole-hjem samarbejde i et forældreperspektiv: - om forældres forskellige involveringsstrategier på Forældreintra. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 2015(4), 25-33.

I artiklen undersøges de senere års øgede digitaliserede forældreinvolvering i skolen. På baggrund af forældreinterviews, virtuelle observationer på Forældreintra og Forældreintra-besøgsstatistikker viser artiklen, hvordan forældre anvender forskellige strategier i brugen af Forældreintra, og hvordan det får forskellige betydninger for forældrene og for deres håndtering af krav og forventninger, som skolen herigennem formidler. Det er en mulighed og en hjælp for nogle, for andre nærmest en forhindring og noget, som vanskeliggør skole-hjem forholdet, og det kan dermed medvirke til at reproducere eller ligefrem forøge sociale forskelle.

Aamodt, S., & Hauge, A. M. (Eds.). (2013). *Snakk med oss: samarbeid mellom foreldre, barnehage og skole i et flerkulturelt perspektiv*. Gyldendal Akademisk.

I bogen dokumenteres gennem ni artikler en række norske projekter fra skoler og børnehaver, som gennem ændring af praksis har skabt gode samarbejdsrelationer til forældre fra flerkulturelle miljøer. Der inddrages erfaringer fra projekter, som er gennemført i otte kommuner i regi af Nasjonalt Senter for Flerkulturell Opplæring (NAFO) i Norge. Blandt andet diskuteres forholdet til minoritetssproglige forældre. Her fokuseres på, hvordan skolerne udvikler gode samarbejdsformer, der udnytter forældrenes resurser i forbindelse med deres egne børns skolegang og styrker mangfoldighedsper-

spektivet i fællesskabet. Bogen præsenterer teoretiske perspektiver og praktiske eksempler på anerkendende og ligeværdige samarbejder mellem forældre og daginstitution og skole. Forskning og eksempler på skole-hjem-samarbejde med minoritetssproglige forældre i Sverige og Danmark er også inkluderet i bogen.

Berliner, P. (2014). Forældresamarbejde styrker social resiliens. *Vera : tidsskrift for pædagoger*, (67), 36-41.

Artiklen præsenterer forskning i, hvordan forældresamarbejde i pædagogisk arbejde kan bidrage til at styrke den sociale resiliens i børns opvækstmiljø. Forfatteren argumenterer for, at forældresamarbejdet med fordel kan ses som en form for opbygning af *social resiliens*. Forfatteren formidler resultater fra undersøgelser af forældresamarbejdets betydning i programmer for tidlig indsats og konkluderer, at forældresamarbejdet fremover med fordel kan udvikles, så det omfatter: (1) flere pædagogisk tilrettelagte aktiviteter, hvor børn og forældre indgår i en læringsproces sammen; (2) aktiviteter, der styrker relationerne mellem forældrene indbyrdes; (3) at aktiviteterne omfatter praktiske handlinger såvel som verbale udtryksformer.

Berliner, P. (2014). Inklusion gennem forældresamarbejde. I Ritchie, T. (Ed.), *De mange veje mod inklusion : metoder og tilgange i pædagogers praksis*. (1. ed., s. 248-265). Værløse: Billesøe og Baltzer.

I kapitlet belyses det, hvordan inklusion kan skabes gennem en decentring, der flytter opmærksomheden ud på de omgivelser, som den konkrete pædagogiske praksis er indlejret i. Fokus er på forældresamarbejdets betydning for inklusion af alle børn i børnefællesskabet i institutionen og lokalmiljøet. Kapitlet inddrager evidensbaserede undersøgelser af tidlig indsats fra USA og en kvalitativ undersøgelse af, hvad der anses for vigtigt i forældresamarbejdet fra et ledelsesperspektiv. Ifølge evidensbaserede undersøgelser af tidlig indsats øger inddragelsen af forældrene effekten af indsatsen for at fremme børnenes kognitive, sociale og emotionelle udvikling. Det stemmer overens med den kvalitative undersøgelse. Der er dog to vigtige forskelle: For det første, at alle forældre i Danmark inddrages i forældresamarbejdet, mens kun udpegede befolkningsgrupper inddrages i USA. For det andet skal forældre i de evidensbaserede programmer deltage i på forhånd bestemte aktiviteter, hvor åben dialog og den fælles læringsproces gør sig gældende i Danmark. Det konkluderes, at inklusion bør skabe en ramme, der åbner for forældrenes lige deltagelse frem for at iværksætte særlige programmer for socialt udsatte.

Bloch-Poulsen, J. (2013). *Dialogiske forældresamtaler - alle vil jo gerne inddrages?* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Formålet med studiet er at beskrive og diskutere en model for dialogiske forældresamtaler, som blev udviklet i forbindelse med et 1-årigt aktionsforskningsprojekt i et samarbejde mellem forskere og pædagogisk personale på en specialstue i en dansk integreret daginstitution.

Studiet viser, hvordan samarbejdet mellem aktionsforskere og pædagoger fører til udviklingen af nye arbejdsrutiner i form af en dialogisk samtalemodel, hvor barnets forældre og pædagogerne i samarbejde opstiller mål for barnet i en handleplan. Modellen betød en større fælles forståelse og et forbedret samarbejde mellem forældrene og pædagogerne, men forfatteren reflekterer samtidig over det paradoks, at pædagogernes ønske om forældreinddragelse potentielt kan blive en undertrykkelse af forældrene i de tilfælde, hvor forældrene ikke selv ønsker eller magter inddragelsen.

Bæck, U. D. K. (2010). *Parental involvement practices in formalized home-school cooperation. Scandinavian Journal of Educational Research, 54(6), 549-563.*

På baggrund af nationale spørgeskemaer undersøges det, hvordan forældredeltagelse og forældres vilje til at deltage i et formaliseret skole-hjem-samarbejde i Norge hænger sammen med forældrenes uddannelsesbaggrund. Det konkluderes, at forældreinvolvering afhænger af forældrenes uddannelsesniveau, ligesom forældre med lav uddannelse er usikre på deres viden, hvilket spænder ben for deltagelsen i et formaliseret skole-hjem-samarbejde.

Danbolt, A. M. V. (2015). *Tosproglige ordbøger som bro mellem hjem og skole. Unge Pædagoger, årg. 76, nr. 4 2015.*

Forfatteren præsenterer et aktionsforskningsprojekt i Norge, hvor der blev brugt en simpel tilgang og metode i samarbejdet mellem etniske minoritetshjem og skole. Der er fundet en fordel ved, at lærere kan tilrettelægge et arbejde med ordbøger, hvor ord står både på norsk og elevens modersmål, som en ressource i undervisningen, som både læreren og alle eleverne har glæde af fagligt. Gennem dette arbejde indså forældrene, at de havde kompetencer og viden om sprog, som deres børn havde stor gavn af.

Dannesboe, K. I. (2015). *Forældre som ambassadører? Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 4, 7-15.*

Det diskuteres i artiklen, hvorvidt forældreinddragelse i skolen er nøglen til børns skolesucces. Med udgangspunkt i et etnografisk studie af børn mellem skole og familie, sættes der fokus på børns forståelser af gode skoleforældre, som det kommer til udtryk

i deres fortællinger om forældre og i konkrete møder mellem skole og familie, hvor også børnene deltager. Artiklen peger bl.a. på, at børns idealer om den gode skoleforælder udfordrer skolens idealer om den gode engagerede skoleforælder, da børnene ønsker sig, at forældrene agerer som ambassadører for dem og i øvrigt kun i begrænset omfang er involveret i skolelivet.

Dannesboe, K. I., Ravn, B., Kryger, N., & Palludan, C. (2012). *Hvem sagde samarbejde?: Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

I studiet undersøges relationerne mellem skole og hjem som en del af hverdagslivet ud fra et barndoms- og familieperspektiv. Undersøgelsen bygger på en stor mængde etnografiske feltarbejder og interviewstudier i klasserum og lærerværelser, i spisekøkkener og børneværelser og på skolevejen. I tre delstudier med fokus på hhv. ind- og udskoling og folkeskolens mellemtrin analyseres tendenser, variationer og paradokser i de processer, hvor skole og hjem mødes – og muligvis samarbejder.

Bogen synliggør de udfordringer, skole-hjem-samarbejdet rummer, gennem familiers forskellige oplevelser og håndteringer af skolens krav og forventninger. For det første markeres det, at de formaliserede skole-hjem-samarbejder blot er en del af de mange måder, hvorpå skole-hjem-relationer skabes og genskabes. For det andet konkluderes det, at dele af den voksenkontakt, der hedder skole-hjem-samarbejde, kan være kontraproduktiv i forhold til at få øje på forhold, der har betydning for børn og unge. Mere samarbejde er ikke nødvendigvis bedre for barnet. For det tredje er det et problem, at barnet er genstand i skole-hjem-samarbejdet: Barnets aktive rolle og autonomibestræbelser medtænkes sjældent. Dermed kommer børnene til at tilpasse sig defensivt og facilitere de voksnes kommunikation. Det bemærkes i øvrigt, at forældrene har en stor grad af tillid til skolen, hvorfor fokus derfor bør rettes mod tilfælde, hvor der er brud i den tillid.

Day, B. N. (2015). *Fra vidensressourcer i familien til ressourcer i skolen*. *Unge Pædagoger*, årg. 76, nr. 4 2015.

I artiklen beskrives metoder og erfaringer fra projektet *Forældre som Ressource*, hvis formål var at udvikle en systematisk didaktik, der involverer forældre i deres børns læring, også dem med minoritetsbaggrund og dem, der ikke taler dansk. En af erfaringerne fra projektet er, at lærerens og pædagogernes hjemmebesøg fik styrket samarbejdet med forældrene efterfølgende. Samtidig fik børnene et mere positivt blik på deres forældre. Besøgene var dog også udfordrende for nogle lærere og pædagoger. Forfatteren efterlyser mere forskning og viden om emnerne: Lærere og pædagogers ad-

gang til elevernes erfaringsverden udenfor skolen, vidensressourcer i hjemmet som ressourcer for elevers læring, betydningen af samstemthed mellem hjemmets og skolens vidensformer samt didaktiske tilgange til kulturelt relevant curriculum.

Ejrnæs, M. & Monrad, M. (2013). Profession, holdning og habitus: Forholdet mellem pædagogers og forældres holdninger til pædagogiske spørgsmål i daginstitutioner. *Dansk Sociologi*, 24 (3), 63-83.

Studiet tager udgangspunkt i pædagogers og småbørnsforældres holdninger til konkrete pædagogiske spørgsmål, dels om forældresamarbejde og dels om børns udfordrende adfærd. Formålet med studiet er at afdække de holdningsmønstre og de forskelle og ligheder, som findes mellem forældre og pædagoger. Det konkluderes, at det ikke er relevant at tale om en værdikonflikt mellem pædagoger og forældre. Det påpeges, at strukturelle forhold ikke har så afgørende betydning for dannelsen af særlige professionsspecifikke holdninger, hvilket flere teorier ellers hævder. Studiet viser, at pædagogers og småbørnsforældres holdninger til konkrete pædagogiske spørgsmål på et generelt niveau er sammenfaldende, og at der er større holdningsforskelle internt i respondentgrupperne af hhv. forældre og pædagoger.

EVA (2012). *Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner.*

Rapporten sætter fokus på, hvordan seks skoler med stærk praksis samarbejder med forældre, der af fx sociale og kulturelle årsager sætter andre vilkår for samarbejdsrelationen. Undersøgelsen kaster især lys over, hvordan skoler kan skabe gode samarbejdsrelationer mellem skole og hjem i de tilfælde, hvor samarbejdet rummer særlige udfordringer – hvor forældre af forskellige grunde kan være socialt udsatte. Rapporten bygger dels på et teoretisk forstudie, der identificerer en række faktorer, der kendetegner det gode skole-hjem-samarbejde, dels på empiriske data, der er fremkommet via en spørgeskemaundersøgelse blandt udvalgte skoleledere, og via kvalitative interview, der er gennemført på seks udvalgte skoler.

Rapporten anlægger primært et skoleperspektiv på skole-hjem-samarbejdet og beskæftiger sig overvejende med, hvordan skolen som den professionelle part i samarbejdsrelationen forstår og praktiserer samarbejdet. En differentieret, anerkendende og utvungen tilgang til forældre får samarbejdet til at glide, ligesom en individualiseret og direkte kommunikation fungerer bedst, når man vil nå alle forældre. Rapporten viser desuden, at skolerne opererer med ansvarsstrategier og tager over og forholder sig til det, forældrene ikke gør. Endelig viser rapporten, at et godt forældresamarbejde næres af en skoles videndelingsskultur med tæt inddragelse af og opmærksomhed på foræl-

drene fra ledelsen samt en kultur med anerkendelse af det krævende arbejde, indsatserne fordrer.

Hansen, L. & Balvig-Phillips, L. (2014). *Social-, Børne- og Integrationsministeriets initiativ vedrørende Styrket forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen. Hillerød: Professionshøjskolen UCC.*

I denne rapport evalueres Satspuljeinitiativet "Styrket forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen" fordelt på mere end 135 projekter i perioden 2009-2013. Det er evaluators opfattelse, at der i disse projekter har været lagt til grund, at lærere og pædagoger, som er opvokset og uddannet i et relativt monokulturelt samfund, har behov for viden og opkvalificering for at kunne tilgodese de tosprogede elevers behov i en multikulturel skole. Derfor har man mange steder lagt vægt på fra starten af projektet at tilføre personalet de nødvendige kompetencer. Denne prioritering har understreget, at de nydanske forældre ikke bærer ansvaret for et forbedret skole-hjem-samarbejde alene, men at også skolen og dens personale har et ansvar for at tilpasse sig den multikulturelle udvikling i (lokal)samfundet. Evalueringen viser, at det i stort set alle projekter med personalerettede aktiviteter vurderes at have haft afgørende betydning for projektets samlede resultater.

Jensen, N. R., Petersen, K. E. & Wind, A. K. (2012). *Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.*

Formålet med studiet er at beskrive og analysere pædagogers og forældres opfattelser af dagtilbuddets betydning for udsatte børn, der vokser op i et etnisk mangfoldigt boligområde – med henblik på at udvikle viden om udsatte børns udviklingsmuligheder. Forfatterne konkluderer, at særligt det nyopstartede familieprojekt ser ud til at fremme trygheden, inklusionen og rådigheden over egne liv for de involverede familier. Studiets resultater tydeliggør således, at dagtilbuddet har en særlig funktion og betydning for udsatte børn og deres familier, især knyttet til et udvidet omsorgsarbejde for de udsatte børn såvel som et omfattende arbejde med de udsatte forældre. Studiet viser også, at der går meget tid og mange kræfter med omsorg, anerkendelse og inklusion. Det er tid og kræfter, som ellers var tiltænkt mere læringsorienterede pædagogiske aktiviteter med fokus på børns læring og sociale udvikling. Hertil kommer, at den løbende dialog med forældrene fylder meget i hverdagen. Studiet viser, at det er både fysisk og psykisk belastende at være pædagog i et udsat boligområde, fordi problemerne har en størrelse og karakter, så det er meget svært at løse dem alle.

Kirkehei, I. & Fønhus, M. S. (2012). *Famile- og nærmiljøbaserte tiltak for barn og unge med atferdsproblemer. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.*

Der præsenteres resultater af en søgning efter systematiske oversigter, som er publiceret fra og med 2000, og som har opsummeret effekterne af en eller flere af de tre indsatser: Parent Management Training Oregon (PMTO), De utrolige år og Multisystemisk terapi (MST). I rapporten indgår 49 systematiske oversigter, men den metodiske kvaliteten er ikke vurderet, og resultater og konklusioner er ikke sammenlignet.

Kjær, B. & Kryger, N. (2015). *Forældresamarbejde med elever i komplicerede læringssituationer. I Specialpædagogik: Elever i komplicerede læringssituationer. København: Hans Reitzels Forlag.*

I artiklen diskuteres skole-hjem-samarbejdets betydning for børn i komplicerede læringssituationer. Der argumenteres for, at selv om særlige specialpædagogiske indsatser bliver iværksat med afsæt i barnets udfordringer, så bør der i samarbejdet arbejdes hen mod det samme mål som for alle andre af skolens børn. En særlig udfordring opstår i forældresamarbejde med de professionelle, når disse indgår i det tværfaglige samarbejde, da forældre kan blive afmægtiggjort, fordi de mødes af en 'mur af professionelle'. I artiklen diskuteres strategier til at modvirke denne afmægtiggørelse, så forældrene anerkendes som eksperter på deres eget barn.

Knudsen, H. (2010). *Har vi en aftale? Magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie. Nyt fra samfundsvidenskaberne.*

Bogen præsenterer en historisk analyse af forældresamarbejde i Danmark gennem 100 års skolehistorie. I analyser af et omfattende materiale fra aktuelle skole-hjem-samtaler, samtaler på kontoret, træning af den vanskelige samtale, familieklasser og ansvarsspil gives nye perspektiver på, hvorfor der er tale om et vanskeligt møde, og på, hvordan skole og forældre håndterer mødet med hinanden. Der peges på tre paradokser, som gør sig gældende for aktuelle møder mellem skoler og forældre: 1: samtidige og ufornelige forståelser af, hvorfor skole og familie skal samarbejde, 2: at skolen har et monologisk afsæt for samarbejde, og 3: at skolen ses som afhængig af, at forældrene tager ansvar.

Kousholt, D. & Berliner, P. (2013). *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram: VIDA-forskningsrapport 3. Forældreinddragelse. Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.*

Denne rapport udgør en del af afrapporteringen af VIDA-projektet. Det overordnede formål med VIDA-projektet er at undersøge effekterne af en ny dagtilbudsintervention,

hvor pædagoger og ledere arbejder teoretisk (forstået som vidensbaseret), målrettet og systematisk. Undersøgelsen afdækker konkrete forandringsprocesser i dagtilbuddenes tilgang til og tilrettelæggelse af forældresamarbejde og -inddragelse. De statistiske analyser viser, at der er sket forandringer med hensyn til, hvilke typer forældrearrangementer der prioriteres i dagtilbuddene: Sammenholdt med de kvalitative analyser tolkes dette som, at VIDA-dagtilbuddene i højere grad har fokus på at kombinere forskellige formål med hensyn til forældreinddragelse, og at forældrenes aktive bidrag tænkes på andre måder end deciderede arbejdsdage. Dagtilbuddene har revurderet og gentænkt deres forældrearrangementer i indhold og form, således at der arbejdes med dynamiske arrangementer, dvs. med aktiviteter, dialog og interaktion, som er struktureret og understøttet af personalet. I dagtilbuddene undersøger man, hvilke barrierer der er for forældrenes deltagelse i forældresamarbejdet, og der rapporteres om en mere direkte opsøgende tilgang overfor forældrene.

Analysens anden del viser, at forældrene lægger vægt på, at hverdagen i dagtilbuddene gøres konkret og nærværende, således at forældrene får et indblik i, hvad der sker i dagtilbuddene, og hvad deres barn deltager i. Den øgede inddragelse i dagtilbuddenes hverdag øger forældrenes tryghed samt forældrenes forståelse af deres barn og dets udvikling og trivsel.

Krab, J. (2015). Mellem målskemaer, opbakning og tvivl: forældres arbejde i og med familieklassen. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 15(4), 53-61.

Artiklens fokus er på familieklasser, som sætter fokus på forældres arbejde med at blive skoleforældre og tage mere ansvar for, at deres børn bliver 'gode skoleelever'. På baggrund af etnografisk feltarbejde belyser artiklen deltagelse i familieklassen og viser, at forældre skal kunne balancere mellem flere forskellige hensyn i samarbejdet. Desuden peges der på, at det kan være vanskeligt for forældre at forhandle andre problemforståelser frem end den individualiserede problemforståelse, som familieklassen ud fra et målskema strukturerer sin praksis efter.

Kryger, N. (2015). Læring i familien: for barnets bedste eller snæver investeringslogik. *Viden om Læsning*, 2015(17), 16-25.

De senere års interesse for børns læring i familien diskuteres, og der sættes et kritisk lys på den snævre investeringslogik (læring skal give afkast i form af økonomisk produktivitet), der har ledsaget mange af de programmer, der er sat i gang for at fremme denne "familielæring". Med afsæt i Bogstart-programmet og Programmet Sprogpakken diskuteres endvidere mulige implikationer af, at familiens private rum bliver gjort til genstand for pædagogisk intervention. Forfatteren hævder, at anvisninger og ma-

nualer slet ikke tematiserer, hvor sensitiv en institution (skole)-hjem-samarbejdet er. Dertil bygger programmerne på en snæver forestilling om, hvordan sprog udvikles, og ser ikke potentialer i udviklingen af familiens eget modersmål og de erfaringer, der er knyttet hertil. Det giver manualerne et disciplinerende præg, som forældre kan opleve som løftede pegefingre. Forfatteren argumenterer for, at der mangler refleksioner over, hvordan programmerne kan spille sammen med de allerede eksisterende sproglige praksisser i familien. Samt hvad det betyder for professionelle og for deres samarbejde med hjemmet, at de får til opgave at være opdragere og vejledere af forældrene.

Larsen, D. O. & Nielsen, O. S. (2013). *Hvem skal tage teten? - et inkluderende forældresamarbejde skal udvikles.* NVIE.

Rapporten tager udgangspunkt i et længerevarende projektforsøg og undersøger, hvordan der er blevet arbejdet med etablering af inkluderende forældresamarbejde i børnehaver og skole, og den viser nogle af de refleksioner, forældre og professionelle gør sig i den forbindelse. Det konkluderes, at professionelles ansvar for og fokus på forældres bidrag og deltagelse i arrangementer har positiv betydning for den efterfølgende kommunikation. Samtidig bifalder forældrene, at de professionelle sætter disse rammer. Forskellen på et serviceperspektiv og et deltagelsesperspektiv i tilgangen til forældresamarbejdet viser sig som en vigtig erkendelse hos de professionelle. At kunne foretage perspektivskifte i forhold til forældresamarbejdet og se på familien som helhed og ikke blot sætte barn eller familie i 'bås' som værende noget bestemt har stor betydning for både forældre og professionelle. De professionelle har ændret deres syn på forældre og forældresamarbejdet og lægger i den forbindelse vægt på, at aktionslæringen har medført dette perspektivskifte, da den har givet mulighed for at skabe sammenhæng mellem undervisning/teori (ugekurset) og det at afprøve i praksis for efterfølgende at reflektere med kolleger og konsulenter.

Larsen, M. N. (2015). *Lad minoritetsforældre være en del af deres børns læring. Videns om Læsning, 2015 (17).*

I artiklen gennemgås erfaringer og resultater fra 'Projekt Forældre som Ressource' fra 2011-13, som er et samarbejde mellem Professionshøjskolerne UCC og UCL, Skole og Forældre samt to projektskoler. Formålet med projektet var at udvikle og afprøve en didaktik for skole-hjem-samarbejde, som inddrog alle forældre, også de minoritetsprogede. På begge projektskoler iværksatte man tiltag, hvor forældrene blev inddraget i deres børns læring. Fx brugte lærerne et didaktisk planlægningsskema til at forberede samtaleopgaver til hjemmet. Erfaringerne er overvældende positive; lærere og skoleledelser har oplevet, at forældrene engagerer sig mere i deres børns skolegang, og

mange forældre har meldt positivt tilbage på det, de kalder 'talelektier' til hjemmet. I projektet har man udviklet principper for skole-hjem-samarbejdet, der blandt andet indebærer, at alle forældrearrangementer skal have et fagligt indhold, og at skole-hjem-samtalerne er blevet mere konkrete ift. det faglige. Projektet blev afsluttet med interviews med forældre, som oplevede, at de var blevet betydeligt mere trygge ift. deres barns faglige ståsted og udvikling.

Nielsen, A., Larsen, D. O. & Quvang, C. (2013). *Review. Forskning og dilemmaer i det inkluderende forældresamarbejde*. NVIE.

I dette review gennemgås udvalgte nordiske forskningspublikationer fra 2007 til 2012 i forholdet mellem inklusion og forældresamarbejde. Ud fra reviewet præsenteres tre dilemmaer, som feltet står over for: For det første professionernes konstruktioner af forældrene og dermed den samtidige konstruktion af egen professionsidentitet og professionsopgave. For det andet det positionsspil, som foregår blandt aktørerne. For det tredje det overordnede strukturelle samarbejdsniveau. Desuden konkluderes der, at der ikke er forsket meget i temaet inkluderende forældresamarbejde i de skandinaviske lande i perioden fra 2007 til 2012. Dertil synes der i særlig grad i Sverige at blive forsket i etnisk relaterede felter, mens der i Norge er ret omfattende fokus på læring i forbindelse med temaet for dette review. I Danmark er der et mere bredt tematisk forskningsfokus.

Isling Poromaa, P. (2013). *The school-family relationship in socially divided Swedish lower secondary schools*. I *Barn* (Vol. 31, No. 4, pp. 89-103). Norsk senter for barneforskning (NOSEB).

På baggrund af interviews og observationer undersøges skole-hjem-relationer for at forstå betydningen af familie for lærere, ledelse og elever. Det fremgår i artiklen, hvordan skoler kan have *kompatible* eller *diverse* habitus, hvilket bliver definerende for udviklingen af en kultur omkring skole-hjem-samarbejdet. Det konkluderes, at udviklingen af en pædagogik, der integrerer og anerkender elevers idéer og erfaringer, er en potentiel styrke til at ændre en skoles habitus, nedbringe betydningen af familiens habitus i skolen og sikre, at eleverne modtager lige uddannelse.

Røn Larsen, M., Akselvoll, M. Ø., Jartoft, V., Knudsen, H., Kousholt, D. & Kløvborg Raith, J. (red.) (2014). *Forældresamarbejde og inklusion: Afdækning af et vidensfelt i bevægelse*. Undervisningsministeriet.

Denne afdækning af viden bygger på omfattende litteratursøgninger omkring forældresamarbejde og inklusion og har til formål at indkredse centrale temaer, problemstil-

linger og dilemmaer i forhold til forældresamarbejdsindsatser i relation til inklusion. Der gives en række praksisanbefalinger, der beskriver områder, hvor der er et særligt behov for at rette opmærksomhed på fx, hvordan der kan sættes grænser mellem skole og familie og for forældrenes (og lærernes) ansvar. Forfatterne konkluderer, at der fremadrettet er brug for mere viden om og flere erfaringer med de mere almene perspektiver på samarbejde med forældre til børn i vanskeligheder/børn med særlige behov, fordi netop disse indsatser bliver meget aktuelle i forhold til inklusionsbestræbelserne.

Timm, L. & Kristiansdottir, B. (2011). *Uhørte stemmer – Sproglige minoritetsforældre og samarbejde med skolen*. Via Systime.

I bogen belyses det, hvordan minoritetsforældres perspektiv er på samarbejde med skoler og kommuner. Hensigten er at bidrage til en ifølge forfatterne nødvendig udvikling på området. Det vises gennem en række cases, hvor lovgivning og forældrestemmer danner rammer for, hvordan forældrenes stemmer adskiller sig fra de meningsdannere, der oftest kommer til orde i offentligheden. Dertil er der stor forskel på, om lærere og skoleledere følger rammerne for love, bekendtgørelser og organisatoriske vejledninger, som fastholder en monokulturel folkeskole, eller om skolerne vælger at følge de pædagogiske vejledninger i de forskellige sprogfag, som medfører en mere interkulturel tilgang, der tager udgangspunkt i den enkelte elev. Bogen er henvendt til professionelle og skolepolitikere.

Tveit, A. D. & Cameron, D. L. (2012). *Udfordringer når foresatte skal medvirke på tjenestetilbudet til eget barn*. *Nordic Studies in Education*. 32, 321-332.

Formålet med studiet er at undersøge de udfordringer, som forældre kan møde, når de skal deltage i tværfaglige læreplansteams, som skal støtte børn med funktionsnedsættelser. Artiklens overordnede tema er forældres medindflydelse. Resultaterne viser, at kravet om, at forældre må forberede sig til teammøderne, er en udfordring, og at medindflydelse handler om mere end at få mulighed for at påvirke barnets tilbud om støtte. Studiet viser, at forældrenes udfordringer er delvist usynlige, når det gælder teammøder, og at forældrene derfor står alene med problemer i den forbindelse. Desuden illustrerer undersøgelsen, hvordan behovet for respekt og magtneutralitet i forholdet mellem forældre og professionelle bliver udfordret, idet de professionelle i de to cases ikke opfylder deres professionelle ansvar. Forfatterne peger således på, at idealerne for et ligeværdigt og magtneutral forhold mellem forældre og professionelle kan være svære at leve op til, og at der er behov for systematisk at diskutere problemstillinger, som dukker op, når forældre og professionelle skal realisere forældres medindflydelse.

Øverland, K., Størksen, I., Bru, E. & Thorsen, A. A. (2012). Daycare Staff Emotions and Coping Related to Children of Divorce: A Q Methodological Study. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2012, 1-23.

Studiet har til formål at undersøge, hvordan ansatte i dagtilbud oplever at arbejde med børn, hvis forældre er blevet skilt. Studiet viser, at der er medarbejdere i dagtilbuddet, som føler sig hhv. 'sikre' eller 'usikre' i håndteringen af skilsmisseramte børn i dagtilbud. Fælles for begge medarbejderoplevelser er, at ingen af dem har fået uddannelse i håndteringen af skilsmisseramte børn. Endvidere viser studiet, at der er slående forskelle i synet på skilsmisse: De 'sikre' medarbejdere oplever, at der i dagtilbuddet findes faste rutiner og værktøjer, som opleves som en hjælp i det daglige arbejde med forældre, der gennemgår skilsmisse. I modsætning hertil vurderer de 'usikre' medarbejdere, at rutinerne ikke er en stor hjælp, ligesom de oplever, at der ikke er tilstrækkelige værktøjer tilgængelige. De 'sikre' medarbejdere finder desuden støtte i rammeplanen for dagtilbud, hvorimod 'usikre' medarbejdere har brug for vejledning og uddannelse til at håndtere skilsmisse, viser studiet.

Kort tematisering af de nordiske studier

Gennemgang af de 28 nordiske publikationer viser, at de temamæssigt fordeler sig på fire overordnede områder. Disse angår socialt udsatte familier, familier med anden etnisk baggrund, generelle udfordringer i samarbejdet og forældreinddragelsesprogrammer.

Udfordringer ved at etablere involvering af forældre fra socialt udsatte familier, herunder problemer med kommunikation, deltagelse samt klientgørelse, indgår i 19 publikationer. Det beskrives, at dagtilbud og skoler har lettest ved at involvere familier med middelklassebaggrund. Desuden er der i relationer mellem forældre, institutioner og skole et indbygget, skævt magtforhold, der kan føre til misforståelser og følelser af afmægtighed hos forældrene.

Af de 19 netop nævnte studier behandler ti de specifikke udfordringer ved at etablere involvering af forældre med anden etnisk baggrund end dansk. Blandt udfordringerne kan nævnes vanskeligheder af sproglig karakter, forskelle i normer og forventninger til dagtilbuddet og skolen, samt til hvorledes forældre forholder sig til institutioner.

Dilemmaer i skole-hjem-samarbejde generelt, herunder problemer med gensidig anerkendelse og ligeværdighed, behandles i seks publikationer.

Der er tre publikationer om forældreinddragelsesprogrammer/familieklasser, herunder den modstand, der kan være blandt personalet mod at anvende metoder

beskrevet i manualer eller andre forskrifter, samt de vanskeligheder der kan være ved at få forældre til at se deres børns vanskeligheder i et bredt systemisk perspektiv.

Ud over de fire temaer er der enkeltpublikationer, som vedrører særlige aspekter af forældreinvolvering. En publikation angår digitaliseret forældreinvolvering, der synes at øge polariseringen af involveringen, da familier med høj uddannelse har stort udbytte af forældreintra, mens familier med lav uddannelse har svært ved at anvende kommunikationsformen. En angår fordele ved anvendelse af hjemmebesøg i forældresamarbejdet. En behandler nytten ved at bruge ordbøger, der inddrager familiens modersmål, når der arbejdes med familier med anden etnisk baggrund. Endelig er der et studie, der har undersøgt de særlige vanskeligheder ved forældreinvolvering i forbindelse med skilsmisse.

Bilag 4: Referenceliste til litteraturoversigten

De kvalitetsvurderede studier fra NB-ECEC databasen er markeret med stjerne (*).

Akselvoll, M. Ø. (2015). Det digitaliserede skole-hjem samarbejde i et forældre-perspektiv: - om forældres forskellige involveringsstrategier på Forældreintra. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 2015(4), 25-33.

Aamodt, S., & Hauge, A. M. (Eds.). (2013). *Snakk med oss: samarbeid mellom foreldre, barnehage og skole i et flerkulturelt perspektiv*. Gyldendal Akademisk.

Berliner, P. (2014). Forældresamarbejde styrker social resiliens. *Vera: tidsskrift for pædagoger*, (67), 36-41.

Berliner, P. (2014). Inklusion gennem forældresamarbejde. IRitchie, T. (Ed.), *De mange veje mod inklusion: metoder og tilgange i pædagogers praksis*. (1. ed., s. 248-265). Vær-løse: Billesøe og Baltzer.

Bloch-Poulsen, J. (2013). *Dialogiske forældresamtaler - alle vil jo gerne inddrages?* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. (*)

Bæck, U. D. K. (2010). Parental involvement practices in formalized home-school cooperation. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54(6), 549-563.

Danbolt, A. M. V (2015). Tosproglige ordbøger som bro mellem hjem og skole. *Unge Pædagoger* årg. 76, nr. 4 2015.

Dannesboe, K. I. (2015). Forældre som ambassadører? *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 4, 7-15.

Dannesboe, K. I., Ravn, B., Kryger, N. & Palludan, C. (2012). *Hvem sagde samarbejde?: Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Day, B. N. (2015). Fra vidensressourcer i familien til ressourcer i skolen. *Unge Pædagoger*, årg. 76, nr. 4 2015.

Ejrnæs, M. & Monrad, M. (2013). Profession, holdning og habitus: Forholdet mellem pædagogers og forældres holdninger til pædagogiske spørgsmål i daginstitutioner. *Dansk Sociologi*, 24 (3), 63-83. (*)

EVA (2012). *Det gode skole-hjem-samarbejde med forældre i udsatte positioner*.

Hansen, L. & Balvig-Phillips, L. (2014). *Social-, Børne- og Integrationsministeriets initiativ vedrørende Styrket forældreinddragelse af nydanske forældre i grundskolen*. Hillerød: Professionshøjskolen UCC.

Jensen, N. R., Petersen, K. E. & Wind, A. K. (2012). *Daginstitutionens betydning for udsatte børn og deres familier i ghetto-lignende boligområder*. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. (*)

Kirkehei, I. & Fønhus, M. S. (2012). *Famile- og nærmiljøbaserte tiltak for barn og unge med atferdsproblemer*. Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten.

Kjær, B. & Kryger, N. (2015). Forældresamarbejde med elever i komplicerede læringssituationer. I *Specialpædagogik: Elever i komplicerede læringssituationer*. København: Hans Reitzels Forlag.

Knudsen, H. (2010). *Har vi en aftale? Magt og ansvar i mødet mellem folkeskole og familie*. Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Kousholt D. & Berliner, P. (2013). *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram: VIDA-forskningsrapport 3. Forældreinddragelse*. Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. (*)

Krab, J. (2015). Mellem målskemaer, opbakning og tvivl: forældres arbejde i og med familieklassen. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 15(4), 53-61.

Kryger, N. (2015). Læring i familien: for barnets bedste eller snæver investeringslogik. *Viden om Læsning*, 2015(17), 16-25.

Larsen, D. O. & Nielsen, O. S. (2013). *Hvem skal tage teten? - et inkluderende forældresamarbejde skal udvikles*. NVIE.

Larsen, M. N. (2015). Lad minoritetsforældre være en del af deres børns læring. *Viden om Læsning*, 2015 (17).

Nielsen, A., Larsen, D. O. & Quvang, C. (2013). *Review. Forskning og dilemmaer i det inkluderende forældresamarbejde*. NVIE.

Isling Poromaa, P. (2013). The school-family relationship in socially divided Swedish lower secondary schools. I *Barn* (Vol. 31, No. 4, pp. 89-103). Norsk senter for barneforskning (NOSEB).

Røn Larsen, M., Akselvoll, M. Ø., Jartoft, V., Knudsen, H., Kousholt, D. & Kløvborg Raith, J. (red.) (2014). *Forældresamarbejde og inklusion: Afdækning af et vidensfelt i bevægelse*. Undervisningsministeriet.

Timm, L. & Kristiansdottir, B. (2011). *Uhørte stemmer – Sproglige minoritetsforældre og samarbejde med skolen*. Via System.

Tveit, A. D. & Cameron, D. L. (2012). Utfordringer når foresatte skal medvirke på tjenestetilbudet til eget barn. *Nordic Studies in Education* 32, 321-332. (*)

Øverland, K., Størksen, I., Bru, E. & Thorsen, A. A. (2012). Daycare Staff Emotions and Coping Related to Children of Divorce: A Q Methodological Study. *Scandinavian Journal of Educational Research* 2012, 1-23. (*)

Bilag 5: Referenceliste til kommentartekst

Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A.-K. & Laugesen, L. (2014). *Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. SFI, 14:23.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Routledge.

Cohen, J. (1992). "A power primer". *Psychological Bulletin*. 112 (1): 155–159.

Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13 (6), 653-665.

Cunha, F. & Heckman, J. (2008). Formulating, Identifying and estimating the Technology of Cognitive and Noncognitive Skill Formation. *The Journal of Human Resources*, Vol. 43, 4, 738-782.

Dietrichson, J., Bøg, M., Filges, T. og Jørgensen, A.-M. K. (2015). *Skolerettede indsætter for elever med svag socioøkonomisk baggrund. En systematisk forskningskortlægning og syntese*. SFI.

Egelund, N. (red.) (2010). PISA 2009. *Danske unge i en international sammenligning*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskoles Forlag.

Egelund, N. (red.) (2013). PISA 2012. *Danske unge i en international sammenligning*. Dafolo.

FOA & Bureau 2000 (2015). *Udfordringer og muligheder for daginstitutioner i udsatte boligområder*. April 2015.

Hattie, J. (2008). *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analysis relating to achievement*. Routledge.

Larsen, M. S., Bang-Olsen, A., Berliner, P., Sommersel, H. B., Pedersen, A. G., Holm, A., Jensen, B., Kristensen, R. M., Ploug, N. og Tiftikci, N. (2011). *Programmer for 0-6-årige med forældreinvolvering i dagtilbud. En forskningskortlægning*. Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning.

OECD (2011). Does participation in pre-primary education translate into better learning outcomes at school? *PISA in Focus*, 1. February.

Ploug, N. (2005). *Social arv. Sammenfatning 2005*. SFI.

Ploug, N. (2007). *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner*. SFI.

Sawilowsky, S. S. (2009). New effect size rules of thumb. *Journal of Modern Applied Statistical Methods*, 8(2), 597-599.

Shea, J. B., Hamel, C., Wells, G. A., Bouter, L. M., Kristjansson, E., Grimshaw, J., Henry, D. A. & Boers, M. (2009). AMSTAR is a reliable and valid measurement tool to assess the methodological quality of systematic reviews. *Journal of Clinical Epidemiology*, 62, 1013-1020.

Stern, D. N. (1998). *The Interpersonal World of the Infant: A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. Karnac Books.

Tomasello, M. (2003). *Constructing a language: A usage-based theory of language acquisition*. Harvard University Press.

Weiss, H. B, Bouffard, S. M., Bridglall, B. L. & Gordon, E. W. (2009). Reframing Family Involvement in Education: Supporting Families to Support Educational Equity. *Equity Matters: Research Review No. 5*. A Research Initiative of the Campaign for Educational Equity. Columbia University.

Bilag 6: Metoderedegørelse

Der indgår i denne rapport tre forskellige typer af analyser: Systematiske forskningskortlægninger, systematiske forskningsreviews og meta-analyser. I forbindelse med sidstnævnte anvendes effektstørrelser. Nedenfor gives en definition af de tre forskellige analysetyper samt af effektstørrelser.

Systematisk forskningskortlægning

En systematisk forskningskortlægning giver et overblik over den tilgængelige forskning på et bestemt område ved at afsøge, indsamle og vurdere empiri efter samme procedure som beskrevet ovenfor.

En systematisk forskningskortlægning adskiller sig grundlæggende fra et systematisk review ved 1) ikke at samle og analysere viden og resultater fra den tilgængelige forskning i en udførlig syntese og oftest, 2) ved at der søges mere smalt med henblik på at kunne gennemføre kortlægningsprocessen inden for et kortere tidsrum med et generelt lavere ressourceforbrug.

På denne måde kan en systematisk forskningskortlægning bidrage til at give et overblik over hvilken forskning af en tilstrækkelig kvalitet, der er til rådighed inden for et givent felt i forhold til et specifikt spørgsmål. Samtidig afsløres eventuelle 'huller' på forskningslandkortet, hvor der synes at foreligge meget lidt forskning og/eller forskning af meget lav kvalitet, og hvor det derfor kan forekomme vanskeligt at samle viden på tværs af studier i en syntese.

En systematisk forskningskortlægning indeholder dermed både en tematisk oversigt over den tilgængelige forskning og en vurdering af mulighederne for at gennemføre en syntese på baggrund af denne.

Systematisk forskningsreview

Det systematiske review har til formål at give det bedst mulige evidensinformerede svar på et eller flere spørgsmål, som politikere, organisationer, institutioner eller praktikere ønsker belyst.

Der nedsættes en reviewgruppe, der består af en gruppe forskere med ekspertviden om feltet, og de har til opgave at rådgive og kvalitetssikre processen i det systematiske review. Denne gruppe af højt kvalificerede forskere bistår med formuleringen af en forskningsprotokol og en konceptuel ramme for det systematiske review, med iden-

tifikation af søgetermer og med kvalitets- og relevansvurdering af den forskning, der potentielt kan indgå i det systematiske review, samt med at supplere med relevant forskning, der ikke kunne identificeres i søgeprocessen.

Arbejdet forløber i tre faser:

1. Eksisterende dokumentation fra forskning og udviklingsarbejde indsamles ud fra en transparent søgestrategi.
2. Studierne registreres, analyseres og vurderes enkeltvis, og det afgøres, om de kan indgå i den videre proces og dermed blive en del af reviewets evidensbase.
3. Viden og resultater fra studierne i evidensbasen samles i en udførlig syntese, og på den baggrund formuleres svar på reviewspørgsmålene med eksplicit forankring i den dokumentation, som det er blevet besluttet at inddrage gennem kvalitets- og relevansvurderingen.

Meta-analyse

En meta-analyse er en statistisk analyse, som kombinerer resultaterne fra flere videnskabelige studier. Meta-analyser anvendes oftest som en komponent i et systematisk review eller som en sammenstilling af en række ensartede interventioner, herunder specifikke programmer for forældreinvolvering. Begge typer anvendes i nærværende forskningskortlægning.

Iden bag meta-analyser er, at man anvender den lighed, der er mellem studier af samme fænomen, til at mindske de usikkerheder, der altid vil være i enkeltstudier. Man gør det ved at beregne et vægtet gennemsnit af de enkelte studier, hvor vægtningen kan tage udgangspunkt i antallet af personer i det enkelte studie eller andre faktorer, fx kvaliteten af studierne. Fordelen ved meta-analyserne er, at den samlede information, der opnås af mange studier, giver en større statistisk styrke og et mere robust estimat af de sammenhænge, som findes. Ulempen er, at forskelligheden i definitioner af variable og valg af analytiske metoder i nogen grad tilsløres, og at resultaterne derfor fremstår mere klare og sikre, end de måske i virkeligheden er.

Effektstørrelse

Idet studierne dækker indsatser, der er iværksat for at øge forældreinvolvering, vil nogle af de systematiske review og alle meta-undersøgelserne operere med angivelser af effekt.

Beregninger af effekt er gennem de sidste ca. 40 år blevet gået inden for den pædagogiske og uddannelsesvidenskabelige forskning, og ikke mindst Hatties (2008) banebrydende arbejde har betydet, at kendskabet til og interessen for effektstørrelser er øget.

Den amerikanske psykolog og statistiker (Cohen, 1988) har defineret det mest anvendte mål for effekt, Cohens' d , som er en decimalbrøk, der udtrykker, hvor stor en andel af en standardafvigelse, en intervention har flyttet et gennemsnit på et resultatmål. Cohen har selv angivet retningslinjer for, hvor meget der skal til, for at man taler om en lille, en mellemstor og en stor effekt. Senere har en amerikansk professor i uddannelsesstatistik (Sawilowsky, 2009) suppleret med retningslinjer for meget små, meget store og enorme effektstørrelser.

Enkelheden ved brug af Cohens' d forstyrres af, at nogle forskere foretrækker at udtrykke effektstørrelser som korrelationskoefficienter, r , der er decimalbrøker, som har en spændvidde fra -1,0 over 0 til 1,0, og de kan derfor ikke sammenlignes direkte. Cohen har dog også fremsat retningslinjer for brugen af lille, mellemstor og stor effekt for regressionskoefficienter. Tabellerne nedenfor illustrerer de nævnte retningslinjer.

Retningslinjer for vurdering af effektstørrelser d

Effektstørrelse	D	Reference
Meget lille	0,01	Sawilowsky, 2009
Lille	0,20	Cohen, 1988
Middel	0,50	Cohen, 1988
Stor	0,80	Cohen, 1988
Meget stor	1,20	Sawilowsky, 2009
Enorm	2,00	Sawilowsky, 2009

Retningslinjer for vurdering af effektstørrelser r

Effektstørrelse	R	Reference
Meget lille	0,10	Cohen, 1992
Middel	0,30	Cohen, 1992
Stor	0,50	Cohen, 1992

Hvis ikke andet er angivet, vil de effektstørrelser, der angives i denne forskningskortlægning, være Cohens' d , idet kun et enkelt studie har anvendt korrelationskoefficient, r .

Bilag 7: Søgeprofiler og inklusions- og eksklusionskriterier

Projektets tidsramme har været begrænset i forhold til at udføre søgninger, hvorfor søgningerne er gennemført ud fra en strategisk og erfaringsbaseret tilgang, således at relevante studier er blevet identificeret.

Referencesøgningen er begrænset til studier fra 2010-2015. Der er søgt efter empirisk forskning, der er gennemført som enten en meta-analyse, et systematisk review eller en systematisk forskningskortlægning.

I forhold til indsamling af empiri blev der taget udgangspunkt i ERIC (Educational research Information center), som er en database med fokus på uddannelsesforskning og er sponsoreret af det amerikanske undervisningsministerium, og PsycINFO, som er en database, der har fokus på international psykologisk litteratur og er vedligeholdt af American Psychological Association.

Referencesøgningen er gennemført for at kunne finde studier, der belyser dette underspørgsmål:

- *Hvordan bidrager forældreinvolvering/samarbejde til børn og unges udvikling, læring og trivsel i dagtilbud og skoler?*
- *Hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde i dagtilbud og skoler har positive effekter i forhold til børn og unges udvikling, læring og trivsel?*

Søgninger til forskningskortlægningen:

PsycINFO, 27 juni 2016

```
((parent* OR Family) AND involve*) AND if((review* OR meta*)) AND  
la.exact("English" OR "Swedish" OR "Norwegian" OR "Danish") AND  
age.exact("Infancy (2-23 Mo)" OR "Preschool Age (2-5 Yrs)" OR "School Age (6-12 Yrs)")  
AND (subt.exact(("parental involvement" OR "parents" OR "school based intervention"  
OR "childhood development" OR "family" OR "infant development" OR "academic  
achievement" OR "early intervention" OR "educational programs" OR "intervention"  
OR "mental health" OR "parent child relations" OR "parent school relationship" OR  
"early childhood development" OR "mother child relations" OR "prevention" OR "risk  
factors" OR "at risk populations" OR "behavior problems" OR "elementary school stu-
```

dents" OR "experimentation" OR "family intervention" OR "family relations" OR "literacy" OR "metacognition" OR "middle school students" OR "preschool students" OR "treatment" OR "treatment effectiveness evaluation" OR "attachment behavior" OR "divorce" OR "educational program evaluation" OR "fathers" OR "health behavior" OR "health education" OR "parent training" OR "parenting" OR "school transition" OR "schools" OR "student attitudes" OR "adjustment" OR "elementary schools" OR "emotional development" OR "emotions" OR "family therapy" OR "involvement" OR "middle schools" OR "mothers" OR "parental characteristics" OR "parenting style" OR "preschool education" OR "psychosocial factors" OR "school environment" OR "school learning" OR "social skills" OR "social support") NOT ("pediatrics" OR "diabetes" OR "obesity" OR "autism spectrum disorders" OR "disease management" OR "cognitive behavior therapy" OR "genes" OR "metabolism" OR "attention deficit disorder with hyperactivity" OR "diabetes mellitus" OR "health" OR "health promotion" OR "metabolic rates" OR "nutrition" OR "bullying" OR "developmental disabilities" OR "diagnosis" OR "diets" OR "exercise" OR "genetics" OR "metabolism disorders" OR "physical activity" OR "anxiety" OR "child abuse" OR "child welfare" OR "cognitive ability" OR "community services" OR "deaf" OR "decision making" OR "eating behavior" OR "food preferences" OR "health care services" OR "lipid metabolism" OR "major depression" OR "mental disorders" OR "methodology" OR "mutations" OR "polymorphism" OR "special education" OR "treatment compliance" OR "treatment outcomes" OR "trends" OR "victimization")) AND me.exact("Literature Review" OR "Meta Analysis" OR "Systematic Review") AND su.exact(("Childhood (birth-12 yrs)" OR "School Age (6-12 yrs)" OR "Adolescence (13-17 yrs)" OR "Preschool Age (2-5 yrs)" OR "Infancy (2-23 mo)") NOT ("Adulthood (18 yrs & older)" OR "Young Adulthood (18-29 yrs)" OR "Neonatal (birth-1 mo)" OR "Thirties (30-39 yrs)" OR "Middle Age (40-64 yrs)")) AND po.exact("Human" OR "Female" OR "Male") AND yr(2000-2019))

ERIC, 27 juni 2016

(((parent* OR Family) AND involve*) AND if(review* OR meta*)) AND la.exact("English" OR "Swedish" OR "Norwegian" OR "Danish") AND lv("grade 3" OR "grade 4" OR "grade 1" OR "grade 6" OR "elementary education" OR "grade 8" OR "grade 7" OR "preschool education" OR "grade 2" OR "elementary secondary education" OR "primary education" OR "grade 5" OR "early childhood education" OR "kindergarten" OR "middle schools" OR "intermediate grades" OR "grade 10" OR "grade 9")

Inklusionskriterier for forskningskortlægningen

1. Studiet undersøger, hvordan forældreinvolvering/samarbejde bidrager til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel i dagtilbud og skoler.
2. Studiet undersøger hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde i dagtilbud og skoler, der har positive effekter i forhold til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel.

Eksklusionskriterier for forskningskortlægningen

1. Studiet er ikke fra et OECD-land og/eller EU-land.
2. Studiet er publiceret før 2010.
3. Studiet er ikke publiceret på engelsk, dansk, svensk eller norsk.
4. Studiet undersøger ikke noget om forældreinvolvering/samarbejdes bidrag til socialt udsatte børn og unges udvikling.
5. Studiet undersøger ikke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde.
6. Studiet er ikke en meta-analyse, systematisk review eller systematisk kortlægning.

Søgninger til litteraturoversigten over nordisk empirisk forskning:

Forskningsinstitutioner til håndsøgning:

DPU/AU

SFI

EVA

KORA

Rådet for børns læring

Kunnskapssenter for utdanning

NIFU

NordForsk

Skolfi

Skolverket

SØGNINGER i nordiske databaser

DiVA (Digitala Vetenskapliga Arkivet) 5.8.2016 Hits: 87

Søgning: föräldr* AND skol* 2010-2016

NORA (Norwegian Open Research archives): 5.8.2016. Hits: 244, hvoraf 231 er studenterarbejder. 13 studier til screening.

Søgning: foreldr* AND samarb* AND skol*

Danbib (fælles bibliografiske overbygningssystem for det samlede danske biblioteksvæsen) 17.8.2016 (foretaget af DPU bibliotek)

(skole hjem samarb? eller forældresamarb? eller forældreinvolv?) og (skole? eller folkeskole?) og år>2009

NB-ECEC (Nordic Base of Early Childhood Education and Care)
(emneord: forældresamarbejde, hits 2010-2014: 28)

Aarhus Universitets Library hvor der er søgt på følgende emneord:

Forældreinddragelse, forældresamarbejde, forældre, forældre+samarbejde, forældre+inddragelse, forældre+skole, foreldre, foreldresamarbejd, foreldre+skole, parent, parental, parental collaboration, föräldrar, föräldra+skola, föräldra samarbete.

Inklusionskriterier for litteraturoversigten

1. Studiet undersøger, hvordan forældreinvolvering/samarbejde bidrager til socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel i dagtilbud og skoler.
2. Studiet undersøger hvilke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde i dagtilbud og skoler, der virker på socialt udsatte børn og unges udvikling, læring og trivsel.

Eksklusionskriterier for litteraturoversigten

1. Studiet er ikke fra et OECD-land og/eller EU-land.
2. Studiet er publiceret før 2010.
3. Studiet er ikke publiceret på engelsk, dansk, svensk eller norsk.
4. Studiet undersøger ikke noget om forældreinvolvering/samarbejdes bidrag til socialt udsatte børn og unges udvikling.
5. Studiet undersøger ikke interventioner, metoder og programmer for forældreinvolvering og -samarbejde.

